

Yapay Adaların Uluslararası Deniz Hukukundaki Statüsü^(*)

Dr. Öğr. Üyesi Berkant AKKUŞ^(**)

Öz

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) çerçevesinde yapay adaların oluşturulması, özellikle deniz sınırları ve toprak talepleri konusundaki anlaşmazlıklar bağlamında tartışmalı bir konu olmuştur. BMDHS, okyanusların ve kaynaklarının kullanımını koruması için kapsamlı bir hukuk sistemi sağlarken, yapay adaların oluşturulmasını özel olarak ele almamaktadır. BMDHS'nin bu konuyu yeterince ele almaması, özellikle bazı ülkelerin ada inşa faaliyetlerine giriştiği Güney Çin Denizi'nde yapay adaların oluşturulmasının nasıl düzenlenmesi gerektiği konusunda zorluklara yol açmıştır. Bu faaliyetler, deniz güvenliği, çevre ve diğer devletlerin BMDHS kapsamındaki hakları üzerindeki etkileri konusunda endişelere yol açmıştır. BMDHS'nde yapay adaların oluşturulmasına ilişkin özel hükümlerin bulunmaması da hükümlerin devletler tarafından farklı yorumlanmasına yol açarak, durumu daha da karmaşık hale getirmiştir. Bu konuyu ele almak üzere yeni yasal çerçevelerin geliştirilmesi çağrılarına rağmen ilerleme yavaş olmuş ve denizcilik alanında ortaya çıkan faaliyetlerin mevcut hukuk sistemi içerisinde düzenlenmesinin zorlukları vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Yapay Adalar, Uluslararası Deniz Hukuku, Deniz Yetki Alanları, Egemenlik, Açık Denizler Serbestisi.

^(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 25.03.2024 - Kabul Edildiği Tarih: 04.06.2024.

Atıf Şekli: Berkant Akkuş, 'Yapay Adaların Uluslararası Deniz Hukukundaki Statüsü' (2024) 14(1) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 465, 511.

DOI: 10.52273/sduhfd..1458426.

^(**) İnönü Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Uluslararası Hukuk Anabilim Dalı, Malatya, Türkiye.

E-posta: berkantakkus91@gmail.com.

Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-6652-2512>.

The Status of Artificial Islands in the International Law of the Sea

Abstract

Creating artificial islands within the framework of the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) has been a contentious issue, particularly in the context of disputes over maritime boundaries and territorial claims. While UNCLOS provides a comprehensive legal regime for the use and conservation of the oceans and their resources, it does not specifically address the creation of artificial islands. The failure of UNCLOS to adequately address this issue has led to challenges in regulating the creation of artificial islands, particularly in the South China Sea, where several countries have engaged in island-building activities. These activities have raised concerns about their impact on maritime security, the environment, and the rights of other states under UNCLOS. The lack of specific provisions in UNCLOS regarding the creation of artificial islands has also led to differing interpretations of its provisions by states, further complicating efforts to address this issue. Despite calls for the development of new legal frameworks to address this issue, progress has been slow, highlighting the challenges of regulating emerging activities in the maritime domain within the existing legal framework.

Keywords

Artificial Islands, International Law of the Sea, Maritime Jurisdiction, Sovereignty, Freedom of the High Seas.

Extended Summary

The United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) is a comprehensive international treaty that governs the use of the world's oceans. One of the key issues addressed by UNCLOS is the creation of artificial islands in the context of maritime boundary disputes. This paper examines the failure of UNCLOS to effectively address the creation of artificial islands and suggests possible solutions to this problem.

The artificial construction and modification of maritime features, such as islands and reefs, have become a significant issue in international maritime law. These activities, often undertaken by states to assert territorial claims or enhance their strategic position, raise complex legal questions related to sovereignty, territorial integrity, and environmental protection. This extended summary explores the legal framework surrounding the artificial construction and modification of maritime features, with a focus on the South China Sea arbitration case.

Artificial islands are man-made structures that are built on submerged or partially submerged land. These islands can have significant geopolitical implications, as they can be used to extend a country's territorial sea or exclusive economic zone (EEZ), or to establish a military presence in a particular region. The creation of artificial islands can also have negative environmental impacts, such as the destruction of coral reefs and other marine habitats.

UNCLOS provides a framework for the resolution of maritime boundary disputes, including disputes related to the creation of artificial islands. Article 60 of UNCLOS states that artificial islands, installations, and structures do not possess the status of islands and therefore do not have their own territorial sea. Instead, they are entitled to a 500-meter safety zone and are subject to the jurisdiction of the coastal state.

Despite these provisions, UNCLOS has been ineffective in addressing the creation of artificial islands. One reason for this is that the treaty does not provide clear guidelines for the construction of artificial islands or the resolution of disputes related to their creation. This has led to a number of disputes between states, particularly in the South China Sea, where several countries have engaged in the construction of artificial islands in disputed waters.

Another reason for the failure of UNCLOS to address the creation of artificial islands is the lack of enforcement mechanisms. While UNCLOS establishes a framework for the resolution of maritime disputes, it does not provide for any means of enforcing its provisions. This has allowed states to continue the construction of artificial islands in violation of the treaty, without facing any significant consequences.

One of the most contentious areas involving the artificial construction and modification of maritime features is the South China Sea. Several countries, including China, Vietnam, the Philippines, and Malaysia, have engaged in the construction of artificial islands and the militarization of features in the South China Sea, leading to heightened tensions and disputes over territorial claims.

In 2013, the Philippines initiated arbitration proceedings against China under Annex VII of UNCLOS, challenging China's claims and activities in the South China Sea. The

Philippines argued that China's construction of artificial islands and its interference with Philippine fishing and oil exploration activities violated UNCLOS. In its 2016 ruling, the arbitral tribunal found in favor of the Philippines on several key issues.

First, the tribunal ruled that China's claims to historic rights within the "nine-dash line" were incompatible with UNCLOS and had no legal basis. Second, the tribunal found that China's construction of artificial islands on features that were previously submerged at high tide, such as Mischief Reef and Subi Reef, violated UNCLOS. The tribunal also ruled that China's actions had caused severe harm to the marine environment, in violation of UNCLOS.

The South China Sea arbitration case highlights the importance of the legal framework surrounding the artificial construction and modification of maritime features. The ruling of the arbitral tribunal clarified several key legal principles, including the status of artificial islands under UNCLOS and the limits of historic rights in maritime disputes.

However, the arbitration case also raised questions about the effectiveness of UNCLOS in resolving disputes related to artificial construction and modification. While the tribunal's ruling was legally binding on the parties involved, China rejected the ruling and continued its activities in the South China Sea, indicating the limitations of UNCLOS in enforcing its provisions.

To address these issues, this paper proposes several possible solutions. First, UNCLOS could be amended to include clear guidelines for the construction of artificial islands and the resolution of disputes related to their creation. These guidelines could include provisions for environmental impact assessments and the involvement of third-party mediators in the resolution of disputes.

Second, there will be a crucial question under the United Nations Convention on the Law of the Sea, whether artificial islands are classified as ships or vessels. Instead, they have a distinct legal status. The distinction is important because it affects the rights and responsibilities of states regarding these structures, such as navigation rights, jurisdiction, and resource exploitation.

In conclusion, the creation of artificial islands presents a significant challenge to the international community, and UNCLOS has thus far been ineffective in addressing this issue. However, by amending the treaty to include clear guidelines for the construction of artificial islands and supplementing it with other enforcement mechanisms, the international community can work towards resolving disputes related to artificial islands and protecting the marine environment.

Giriş

Devletler kıyı şeritlerini ve etki alanları altındaki deniz oluşumlarının karakteri- ni değiştirmeye devam etmektedir. Bu durum tarihsel olarak her zaman gerçek-leşmiştir. Antik çağlarda krallıkların, imparatorlukların ve uygarlıkların kıyı şeritlerini değiştirdiklerine, surlar ve hatta yapay adalar inşa ettiklerine dair örnekler bulun-maktadır. Mikronezya Federal Devletleri'ndeki Temwen Adası'nda yer alan Nan Madol arkeolojik alanı, tarihsel kıyı şeridi değişimine dair özellikle dikkate değer bir örnektir. Ancak devletler artık bu değişimleri hem daha önce imkânsız olduğu dü-şünülen ölçekte hem de zorlu coğrafi koşullarda yapabilmektedir. Örneğin Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetlerinde olduğu gibi okyanusun ortasında, ana kara- dan uzakta gerçekleşmektedir. Devletler tarafından gerçekleştirilen değişimlerin uluslararası sonuçları bulunmaktadır. Açık denizler herkes için serbesttir¹. Ancak esas hattın belirlenmesi, bir kıyı devletinin deniz yetki alanının kapsamını etkile-mektedir. Tüm devletler, deniz hukukuna uygun bir şekilde oluşturulmuş olması kaydıyla, birbirlerinin deniz alanlarına saygı göstermelidir. Birtakım yetkiler münha- sıran kıyı devletinin kendi deniz yetki alanları dahilinde sahip olduğu yetkililerdir. Bu nedenle, deniz oluşumlarının yapay olarak inşa edilmesi ve değiştirilmesi, bu olu-şumların kendisini çevreleyen denizde geçerli olan hak, görev ve özgürlükleri etki-lemektedir. Bu durum özellikle met zamanı su üstünde kalan yerler için geçerlidir.

Deniz hukuku, met zamanı suyun üstünde olan ve altında olan oluşumlar arasında basit ama önemli bir ayırım yapmaktadır. Kara sularının dışında, met- cezir ile oluşan en düşük su seviyesinde ortaya çıkan cezir yükseklikleri ege- menlik tahsisine elverişli topraklar olarak kabul edilmez². Ancak gelgit sonucu ortaya çıkan yükselteler kara suları içinde yer alıyorsa, kıyı devleti tarafından esas hatlarını oluştururken kullanılabilirler³. 2016'da Güney Çin Denizi Tahki-

¹ Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, kabul tarihi 10 Aralık 1982, yürürlüğe giriş tarihi 16 Kasım 1994, 1833 UNTS 396 (BMDHS), madde 87.

² Territorial and Maritime Dispute, Nicaragua v Colombia, Judgment, ICJ GL No 124, ICGJ 436 (ICJ 2012), 19th November 2012, International Court of Justice [ICJ], para 207; Maritime De- limitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Qatar v Bahrain, Judgment, Merits, [2001] ICJ Rep 40, ICGJ 83 (ICJ 2001), 16th March 2001, United Nations [UN]; Interna- tional Court of Justice [ICJ], para 209. Uluslararası Adalet Divanı'na göre mevcut hukuk sis- temi, cezir yüksekliklerinin adalarla aynı anlamda bir kara parçası olduğu yönünde genel bir varsayımı haklı çıkarmaz. Dolayısıyla, başka kuralların ve hukuki ilkelerin yokluğunda, cezir yüksekliklerinin, egemenliğin kazanılması açısından, adalarla veya diğer kara topraklarıyla tam olarak özdeşleştirilebileceği tespit edilmemiştir.

³ Sovereignty Over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge, Malaysia v Singapore, Judgment, Merits, ICJ GL No 130, ICGJ 9 (ICJ 2008), 23rd May 2008, International

minde Hakemlik Mahkemesi gelgit özelliği ifadesini ilk kez kullanmıştır⁴. Hem kayaların hem de tam hak sahipliği veren adalar olarak adlandırılan oluşumların daha geniş bir kategori olan gelgit olayında denizin kabarması yani met yüksekliklerinin alt kümeleri olduğunu vurgulamıştır⁵.

Hakemlik Mahkemesi tarafından oluşturulan bu terminolojinin kararın dışında bir kullanımı olup olmadığının incelenmesi gerekmektedir⁶. Bununla birlikte, met yükseklikleri ile devletler deniz yetki alanları oluşturma hakkına sahiptir. Adalar 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nde (BMDHS) yer alan tüm deniz yetki alanlarını oluşturabilmektedir⁷. Buna karşılık kayalar münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı oluşturamazlar, ancak kara suları ve bitişik bölge oluşturabilirler⁸. Deniz hukuku yapay adaların, yapıların ve tesislerin varlığını kabul etmektedir, ancak bu yapay ada, yapı ve tesisler devletlerin 500 metreye kadar bir güvenlik bölgesi oluşturma hakkını sınırlandırmaktadır⁹. BMDHS'nde ada ve cezir yükseklikleri tanımı yalnızca doğal olarak oluşmuş kara parçaları olan oluşumlara atıfta bulunmaktadır¹⁰.

Deniz hukukunda yapılan bu ayrımların hukuki etkileri önem arz etmekte ve daha fazla incelenmesi gerekmektedir. Deniz oluşumlarının yapay olarak değiştirilmesi, bu oluşumların hukuki olarak sınıflandırılmasında açıkça bir zorluk teşkil etmektedir. Devlet uygulamaları bu konunun ele alınması gerektiğini göstermektedir, zira en önemli ve tehlikeli uluslararası ihtilaflardan biri tam da bu konuyla ilgilidir. Çin, Güney Çin Denizi'nde hukukçu olmayan bir kimsenin yapay ada olarak adlandırabileceği bir dizi ada inşa etmiştir¹¹. İnşa süreci daha önce doğal ola-

Court of Justice [ICJ], para 299. Devletin kara suları içindeki cezir yüksekliklerinin egemenlik tahsisine elverişli olduğunu açıklığa kavuşturulmuştur.

⁴ South China Sea Arbitration, Philippines v China, Award, PCA Case No 2013-19, ICGJ 495 (PCA 2016), 12th July 2016, Permanent Court of Arbitration [PCA], para 280.

⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 280.

⁶ Hakemlik Mahkemesi tarafınca kullanılan terimler kesinlikle yeni bir terminolojidir ve tamamen hak sahipliği vermeyen bir ada olup olamayacağı sorusunu gündeme getirmektedir ve eğer öyleyse, Mahkeme neden kaya teriminin böyle bir özelliği ifade ettiğini düşünmemiştir? Bununla birlikte, tutarlılık açısından, bu makale tam hak sahipliği veren ifadesini BMDHS'nde mevcut olan deniz bölgelerinin tamamını oluşturabilecek oluşumlara atıfta bulunmak için kullanmaktadır.

⁷ BMDHS, madde 121.

⁸ BMDHS, madde 121(3)'ün anlamı budur.

⁹ BMDHS, madde 60(5).

¹⁰ BMDHS, sırasıyla madde 121(1) ve 13(1).

¹¹ Tara Davenport, 'Island-Building in the South China Sea: Legality and Limits' (2018) 8(1) Asian Journal of International Law 76, 89.

rak önemsiz olan yapıların üzerinde gerçekleştirilmiştir ve netice itibarıyla adalar askerleştirilmiştir. Hakemlik Mahkemesi 2016 yılında bu durumun hukuki etkilerini incelemiştir. Ancak tartışmalı konularının tamamı Hakemlik Mahkemesi tarafından ele alınmamıştır ve başka sorunlar ortaya çıkmıştır.

Deniz hukukunda adalara ilişkin düzenlemeler belirsizliklerle örülüdür¹². Bu makale, deniz oluşumlarının yapay olarak inşa edilmesi ve değiştirilmesinin hukuki sonuçları ile etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Daha fazla netliğin nasıl sağlanabileceğine dair önerilerde bulunulması amaçlanmaktadır. Yapay olarak değişime uğratılmış deniz oluşumlarının egemenliğe tahsise elverişli olup olmadığı sorusu bu makalenin araştırmasının merkezinde yer almaktadır. Bu temel sorun doğrultusunda, deniz oluşumlarının yapay olarak değiştirilmesinin hukuki etkileri belirlenmeye çalışılacaktır¹³.

Bu makale beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm doğal ve yapay olarak meydana gelmiş deniz oluşumlarının farkını belirlemeye çalışmaktadır. İkinci bölüm yapay ada, tesis ve yapılarla ilgili terminolojik belirsizlikleri vurgulamaktadır. Üçüncü bölüm ise deniz oluşumlarının yapay olarak değiştirilmesiyle beraber, yapay olarak değiştirilmiş deniz oluşumlarına egemenlik tahsisinin mümkün olup olmadığını belirlemeye çalışmaktadır. Adalar ve ana kara kıyıları devletlere tam hak sahipliği verebilirken, kara sularındaki cezir yükseklikleri ve kayalar devletlere tam hak sahipliği vermemektedir. Dördüncü bölümde egemenlik tahsisine elverişsiz oluşumlar incelenmektedir. Beşinci bölüm ise önerilerden oluşmaktadır.

I. Doğal-Yapay Ayrımı

İlk olarak, doğal ve yapay olarak meydana gelmiş deniz oluşumları arasındaki ayrımın önemini anlamak önemlidir. Geçmişte, devletler ve akademisyenler adaların sadece doğal oluşumdan meydana gelmesi gerekip gerekmediği konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Deniz hukuku konusunda ilk otoriteler-

¹² Imogen Saunders, 'Artificial Islands and Territory in International Law' (2019) 52(3) *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 643, 673. Deniz oluşumları ve özellikle adalara ilişkin kurallar konusunda normatif bir uzlaşma olduğu, ancak yorumsal bir uzlaşma olmadığı kabul edilmektedir.

¹³ Türkçe literatürde yapay adalar konusunda diğer çalışmalar için: Anıl Çamyamaç, 'Yapay Adalar ve Uluslararası Deniz Hukuku' (2017) 82(1) *İzmir Barosu Dergisi* 79, 175; Anıl Çamyamaç, 'Yapay Adalar Üzerine Hayaller: Açık Denizlerde Yeni Devlet Projeleri' (2018) 17(1) *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 171, 220.

den biri olan Gidel, bir adanın su ile çevrili, açık denizlerin üzerinde kalıcı olarak kurulmuş ve doğal koşulları organize insan grupları tarafından kalıcı olarak işgal edilmesine izin veren, deniz tabanının doğal bir yükseltisi olduğunu belirtmiştir¹⁴. Bununla birlikte, 1930 tarihli Lahey Kodifikasyon Konferansı'nda bazı hükümetlerin yanıtlarında yapay tesislerin ada teşkil etmesi gerektiği yönünde güçlü bir görüş ifade edilmiştir¹⁵. Taslak hazırlama aşamasında ada teriminin tanımı; yapay adaları, sadece yüzen tesisler değil bölgenin gerçek parçaları olması koşuluyla kapsam dışında bırakmamıştır¹⁶. Yapay adaların kara sularına sahip olmasına izin verilmesine yönelik *a priori* bir itiraz bulunmamaktadır¹⁷.

1958 tarihli BMDHS l'den önce bazı yapay adaların kara suları oluşturabileceği düşünülüyordu¹⁸ ve doğal ada yapay ada ayrımı nadiren yapılıyordu¹⁹. Devletlerin, araştırmacıların ve kurumların daha çok endişe duydukları husus, sondaj kuleleri, platformlar, deniz fenerleri gibi salt teknik yapay tesis ile yapılarla kara suları kuşağının bağlanması ihtimaliydi²⁰. Cenevre Kara suları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin nihai metni farklı bir sonuca ulaşmış olsa da, 1958 Sözleşmelerinin hazırlık çalışmaları (*travaux preparatoires*) da bu yorumu destekler görünmektedir²¹. Symmons'un dikkat çektiği üzere, Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 1958 Sözleşmeleri için yaptığı hazırlık çalışmaları; tanımın arkasındaki niyetin, kum veya moloz gibi yapay olarak biriktirilerek oluşturulan bir adanın taslak 11. madde uyarınca kendi kara sularına sahip olacağı yönünde olduğunu açıkça göstermektedir²².

¹⁴ Gilbert Gidel, *Le Droit International Public de la Mer* (Mellottée 1934) 684.

¹⁵ Clive Symmons, *The Maritime Zones of Islands in International Law* (Martinus Nijhoff 1979) 29.

¹⁶ Acts of the Hague Conference for the Codification of International Law, Vol. III, 219.

¹⁷ David Johnson, 'Artificial Islands' (1951) 4(2) International Law Quarterly 203, 212.

¹⁸ Symmons (n 14) 31.

¹⁹ Johnson (n 16) 212.

²⁰ Lawrence Oppenheim, *Oppenheim's International Law* (Longmans 1992) 454. Bu tür deniz fenerlerini adalarla karşılaştırmak ve etraflarında bir deniz kuşağı olduğunu savunmak cazip gelebilir; ancak böyle bir tanımlama yanıltıcıdır. Deniz fenerleri demirli fener gemileri ile aynı şekilde ele alınmalıdır. Nasıl ki bir Devlet demirli bir fener gemisinin etrafındaki deniz kuşağı üzerinde egemenlik iddiasında bulunamazsa, açık denizdeki bir fener söz konusu olduğunda da böyle bir iddiada bulunamaz.

²¹ Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, kabul tarihi 29 Nisan 1958, yürürlüğe giriş tarihi 10 Eylül 1964, 516 UNTS 206, madde 10 adaların doğal olarak oluşmuş olması şartını içermektedir.

²² Symmons (n 14) 31. Yapay olarak, örneğin kum veya moloz biriktirilerek oluşturulan bir ada da 11. madde uyarınca kendi kara suları kuşağına sahip olacaktır. Devletlerin kendi kara sularının ötesinde yapay adalar inşa etme hakkına sahip olup olmadıklarını bilmek başka bir so-

Kara sularının reddinin hem teknik tesisler hem de diğer yapay adalar için geçerli olduğuna dair herhangi bir şüpheyi ortadan kaldırmak için ABD²³ bir adayı tanımlarken kara parçasından önce doğal olarak oluşmuş ifadesini eklemek için bir değişiklik önergesi vermiştir. ABD'ye göre Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun ada tanımı yapay olarak yerleştirilmiş toprakları da kapsamaktadır. Bu durum kara sularının istenmeyen bir şekilde genişletilmesine ve bunun sonucunda açık denizlerin serbestliği ilkesinin ihlal edilmesine izin vermektedir²⁴. Değişiklik tartışılmadan kabul edilmiştir.

Doğal olarak oluşma şartı 1982 tarihli BMDHS'nin sırasıyla 13(1) ve 121(1) maddelerinde hem düşük gelgit yüksekliklerine bir diğer deyişle cezir yüksekliklerine hem de adalara uygulanmaktadır. Böylelikle doğal ada yapay ada ayrımı sağlanmışmıştır. Çünkü artık adaların ve cezir yüksekliklerinin hukuki etkiye sahip olabilmeleri için doğal olarak oluşmuş olmaları gerektiği açıktır. Doğal ya da yapay bir oluşumun tam olarak nasıl tanımlanacağı konusunda ciddi endişeler ortaya çıkmıştır²⁵. Bununla birlikte, hukuki bir ayrımın var olduğu ilkesi yaygın olarak kabul görmektedir. Yargı uygulamaları doğrultusunda, özellikle Güney Çin Denizi Tahkimi'nde bu ayrımın kesinliğini teyit etmiştir. Bu karar ayrıntılı olarak bir sonraki bölümde ele alınacaktır; şu an için ayrımın katı bir şekilde onaylandığını ve uygulandığını belirtmek yeterlidir.

Yapay olarak yaratılmış ve değiştirilmiş deniz oluşumlarının hukuki sınıflandırılması konusu çok fazla tartışma yaratmaktadır. Güney Çin Denizi Tahkimi'ndeki Hakemlik Mahkemesi, adaların doğal olarak oluşma şartının anlamı ve adaların deniz oluşumlarının hukuki sınıflandırılmasını nasıl belirlediği konusunda açık bir yargısal rehberlik sağlama fırsatını kaçırmıştır. Şimdiye kadar net bir yaklaşımdan kaçınılmıştır.

rundur, çünkü bu olasılık devletlere açık denizlerin geniş bölümlerini sahiplenme imkânı verecekti. Diğer devletler bu tür bir eyleme itiraz etme hakkına sahiptir ve eğer ada zaten inşa edilmişse, ada ve adayı çevreleyen kara sularının tanınması reddedilebilir. Bununla birlikte, bir yapay ada inşa edilmişse ve hiçbir devlet buna itiraz etmemişse, bu yapay ada kendi kara suları kuşağına sahip olma hakkına sahip olacaktır.

²³ Official Records of the United Nations Conference on the Law of the Sea, Vol. III (First Committee (Territorial Sea and Contiguous Zone)) UN Doc A/CONF.13/C.1/L.112.

²⁴ Derek Bowett, *The Legal Regime of Islands in International Law* (Oceana Publications 1979), 4.

²⁵ Steven Keating, 'Rock or Island? It Was an UNCLOS Call: The Legal Consequence of Geospatial Intelligence to the 2016 South China Sea Arbitration and the Law of the Sea' (2018) 9(3) *Journal of National Security Law & Policy* 509, 513.

II. Deniz Oluşumlarının İlk Defa Yapılması

Başlangıçta, önceden var olan bir oluşumun değiştirilmesi ile daha önce var olmayan bir oluşumun ilk defa yapılması arasındaki farkın bilinmesi önemlidir. Bu bölüm deniz oluşumlarının yapay olarak yaratılmasının ve bunların yapay olarak değiştirilmesinin hukuki etkilerini araştırmaktadır.

A. Yapay Adalar, Tesisler ve Yapılar

Yapay adalar, tesisler ve yapılarla ilgili terminoloji kafa karıştırıcıdır. Gerçekten de bu üçlü kavram BMDHS’de bir araya getirilmiştir²⁶. Bununla birlikte, yapay ada olarak tanımlanabilecek bir şey ile bir tesis veya yapı arasında hem işlevsel hem de bileşimsel farklılıklar vardır. Yapay bir oluşumun en açık örnekleri, devletlerin kendi deniz yetki alanları içinde veya açık denizlerde inşa edilecekleri yapay tesisler ve yapılarıdır. Bu oluşumlar teknik tesisler olarak da adlandırılmaktadır²⁷.

1958 Sözleşmelerinden önce, kuleler, platformlar ve deniz fenerleri gibi sadece teknik yapay tesisler ve yapılar ile kum veya moloz gibi birikimlerle yapay olarak oluşturulan adalar arasında bir ayrım yapılmaktaydı²⁸. Bununla birlikte, yapay ada teriminin 60. maddeye dahil edilmesinin bu boşluğu kapattığı anlaşılmaktadır²⁹. Gerçekten de, ne şekilde oluşturulmuş olursa olsun, met zamanı su üstünde görünen yapay adaların hukuki açıdan ada statüsüne sahip olmadığı kabul edilmektedir³⁰. Bu bağlamda ada teriminin kullanımı, BMDHS’nin 121. maddesindeki hukuki ada tanımıyla uyumlu olmaktan ziyade, yalıtılmış veya met zamanı karakterini ifade etmek üzere anlaşılmalıdır³¹.

Yapay bir ada, tesis veya yapının kara suları oluşturmadığı tespit edilmiştir. BMDHS madde 60(8)’in teyit ettiği üzere, “yapay adalar, tesisler ve yapılar ada statü-

²⁶ BMDHS, madde 60 ve 80.

²⁷ Jonathan Charney, ‘Rocks That Cannot Sustain Human Habitation’ (1999) 93(4) American Journal of International Law 863, 868.

²⁸ Yi-Hsuan Chen, ‘South China Sea Tension on Fire: China’s Recent Moves on Building Artificial Islands in Troubled Waters and their Implications on Maritime Law’ (2015) 13(1) Maritime Safety and Security Law Journal 1, 2.

²⁹ Ceciel Nieuwenhout, ‘The Legal Framework for Artificial Energy Islands in the Northern Seas’ (2023) 39(1) The International Journal of Marine and Coastal Law 39, 44.

³⁰ Andrea Caligiuri, ‘Sinking States: The Statehood Dilemma in the Face of Sea-level Rise’ (2022) 91(1) Questions of International Law 23, 27.

³¹ BMDHS, madde 121(1), adaların doğal olarak oluşmuş kara parçaları olmasını gerektirir.

süne sahip değildir. Kendilerine ait bir kara suları yoktur ve varlıkları, kara sularının, münhasır ekonomik bölgenin veya kıta sahanlığının sınırlandırılmasını etkilemez.” Kıyı devletinin esas hattının çizilebileceği temel noktalar olarak kullanılamazlar.

Yapay bir ada devletin kara suları içinde inşa edilirse, devletin mutlak ege-menliğine tabi olur. BMDHS'nin 60. maddesi, münhasır ekonomik bölgede kıyı devletinin “(a) yapay adalar; (b) tesisler ve yapıların inşası, işletilmesi ve kulla-nımına izin verme ve bunları düzenleme konusunda münhasır hakka sahip ola-cağını” öngörmektedir. BMDHS'nin 80. maddesi bu uygulamanın *mutatis mu-tandis* olarak devletin kıta sahanlığı için de geçerli olduğunu açıklığa kavuştur-maktadır³². BMDHS madde 60(5), bu yapay özelliklerin sadece etraflarında en fazla 500 metreye kadar bir güvenlik bölgesi oluşturabileceğini öngörmektedir.

BMDHS madde 87; açık denizlerde, diğer devletlerin özgürlüklerine makul olmayan bir şekilde müdahale etmediği sürece, tüm devletlerin yapay adalar ve diğer tesisler inşa etme özgürlüğüne sahip olduğunu açıklığa kavuşturmaktadır. BMDHS açık denizlerdeki yapay yapıların etrafında bir güvenlik bölgesi oluşturu-lmasını açıkça öngörmese de, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığın-daki bu yapılara uygulanabilecek hükümlerin (yani 60. ve 80. maddelerin) açık denizlerde de geçerli olması gerektiği görülmektedir.

Met zamanı suyun üstünde kalan şey açıkça yapay ise, durum nettir: Yapay bir ada, tesis veya yapıdır. Bu tür oluşumlar doğal olarak meydana gelmiş kara parçaları olarak tanımlanamaz. Bu oluşumlar kara parçası değildir. Bu durum, BMDHS'nin hükümleri ile birleştiğinde, yapay adaların, tesislerin ve yapıların karasal bir karaktere sahip olmadığı sonucuna varmak için zorlayıcı bir neden oluşturmaktadır³³. Bu görüş alandaki seçkin hukukçular tarafından sürekli ola-rak savunulmuştur ve deniz hukuku kodifikasyon konferansları sırasındaki tar-tışmaları karakterize eden bir yaklaşımdır³⁴.

Yapay ada, tesis ve yapıların inşasına izin verilip verilmeyeceği nerede inşa edildiklerine bağlıdır. Eğer yapay bir oluşum başka bir devletin deniz yetki ala-

³² Güney Çin Denizi Tahkimi münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının münhasırlığını onay-lamış ve yetkisiz herhangi bir aktörün kıyı devletinin haklarından yararlanmasını kınamıştır; bkz. özellikle Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 1031-1038.

³³ Alternatif bir görüş için Saunders (n 12) 676.

³⁴ Albertus Heijmans, 'Artificial Islands and the Law of Nations' (1974) 21(2) Netherlands Inter-national Law Review 139, 143; Philip Jessup, *The Law of Territorial Waters and Maritime Ju-risdiction* (G.A. Jennings 1927) 69. Özellikle, kıyı şeridinin insan yapımı tahkimatlarını yapay tesislerden ayırır; yalnızca birincisini bölgesel bir niteliğe sahip olarak tanımlanır.

nında o devletin izni olmadan inşa edilmişse, inşasına izin verilmeyecektir. Eğer deniz yetki alanında yapay ada, tesis ve yapı inşa edilen devlet bu duruma izin vermişse, inşaya izin verilmiş sayılacaktır. Ayrıca eğer tesisler devletin kendi yetki alanları içinde inşa edilmişse ve 60. madde hükümlerine uygun olarak yapılmışsa, inşa edilmelerine izin verilir. Aynı şekilde, açık denizlerde 60. ve 87. maddelerin hükümlerine uygun olarak yapay bir oluşum inşa edilmişse, o zaman yapımına da izin verilir. İzin verildiği takdirde, yapay adalar, tesisler ve yapılar sadece 500 metrelik bir güvenlik bölgesi oluşturabilir. Met zamanı özelliklerine uygulanacak yasal rejim yeterince açık görünmektedir.

B. Yapay Oluşumların Zamanla Doğal Hale Gelmesi

Belirsiz kalan husus, doğal süreçlerin yapay yapıları doğal hale getirip getiremeyeceğidir. BMDHS madde 121(1)'e göre ada doğal olarak oluşmuş bir kara parçasıdır. Bu da yapay adaların ada olarak değil, bir önceki maddede tanımlandığı şekilde ele alınmasını sağlamaktadır.

Zaman, doğal yığılma ile arazi oluşumu ve ayrışma süreçleri bir deniz oluşumunun doğal olarak tanımlanmasını gerektirebilir mi? Yoksa oluşmuş terimi, deniz oluşumunun yapay olarak ortaya çıkması halinde bu süreçlerin önemsiz olduğu anlamına mı gelmektedir? Bu soru doğrultusunda, ne kadar uzun zaman önce yapılmış olursa olsun ve yapay olarak yapılmış bir met zamanı özelliği üzerinde gerçekleşebilecek doğal süreçlerin kapsamı ne olursa olsun, yapay oluşumunun hukuki olarak sarsılmaz olduğu anlamına mı gelir? Yapay bir ada her zaman böyle mi kalmalıdır? Deniz hukukuna göre yapay olarak oluşturulmuş oluşumlar doğal bir statü kazanamazlar. Sadece doğal olarak meydana gelmiş oluşumlar hukuken ada statüsü kazanabilir ve sadece doğal süreçler su altında kalmış, cezir yükseklikleri veya kayayı adaya dönüştürebilir.

Farklı bir olasılık olarak, batık ya da cezir yüksekliklerinin kendisi yapay olarak değiştirilmişse durum ne olacaktır? Gerçekten de doğal süreçler yapay bir cezir yüksekliğini adaya dönüştürebilir. Bu durumda, oluşumun yapay olarak meydana getirilmesi, met zamanı özelliğini üreten müteakip doğal süreçlere rağmen, adanın doğal olarak oluşmuş olarak sınıflandırılmayacağı anlamına mı gelir?

Niyet önemli midir? Eğer bir şey yapay da olsa tesadüfen yerleştirilirse ve daha sonra doğal süreçler adaya özgü bir özellik oluşturursa, bu tasarım yoluyla yapılan yapay müdahaleden daha mı izin verilebilir veya kabul edilebilirdir? Örneğin, batıklar sıklıkla mercan resiflerinin bulunduğu yerlerdir ve doğal sü-

reçlerin üzerinde adaya ait bir özellik oluşturduğu nesnelere haline gelebilirler. Bu doğal olanın alanına girer mi?³⁵

Yapay çalışmanın kapsamı met zamanı oluşumunun kategorizasyonunu etkiler mi? Örneğin, deniz tabanından yapay olarak tek bir çelik giriş dikilirse ve zaman içinde doğal süreçler onu adasal bir yapıya dönüştürürse, yapay müdahalenin kapsamı minimum olduğu için, bu yapaydan çok doğal mı olacaktır? Adasal bir yapının oluşumunda sadece tesadüfi olan yapay eserler ile bu özelliğin yaratılmasında esas olan eserler arasında bir ayrım yapılmalıdır. Aksi takdirde, örneğin iskeleler, bir koşu yolu veya bir gemi kazığı yolu oluşturulması gibi durumlarda; üzerinde yaşanan, insan yerleşimi ile ekonomik hayatı kolaylaştırmak için yapay olarak değiştirilen herhangi bir ada, hukuki olarak adasal yapı statüsüne sahip olmayacaktır. Bu hem devlet uygulamalarına hem de BMDHS'nin devletlerin bu tür değişikliklerden yararlanmasına izin veren hükümlerine aykırı olacaktır³⁶.

Bu konu özellikle kayaların yapay olarak değiştirilmesi bağlamında önemlidir. BMDHS madde 121(1)'de yer alan adaların doğal olarak oluşmuş olması şartının 121(3) için de geçerli olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Adalarda insan yerleşiminin veya ekonomik bir yaşamın sürdürülebilmesi için gerekli koşulların da doğal olarak mevcut olması zorunda mıdır? Yoksa bir kaya, insan yerleşimini veya ekonomik yaşamı mümkün kılan yapay çalışmalarla bir adaya dönüşebilir mi? Bu konu ileride daha ayrıntılı olarak incelenecektir. Şu an için bu soruya ilişkin tek uluslararası yargı değerlendirmesinin olumsuz yanıt verdiğini söylemek yeterlidir. Hakemlik Mahkemesi Güney Çin Denizi Tahkimi'nde verdiği kararda, BMDHS'nin 121(3) maddesinin doğal haliyle oluşumun insan yerleşimini veya ekonomik bir yaşamı sürdürme kabiliyetine sahip olup olmadığını sorduğunu değerlendirmiştir³⁷. Kayaların yaşanabilir hale getirilmesi veya ekonomik bir ha-

³⁵ Örneğin, Avustralya'nın Queensland kıyısındaki Magnetic Adası açıklarındaki Cockle Bay Resifi'nde bulunan SS City of Adelaide gemisinin enkazı bu konuda dikkate değer bir örnektir. Bu enkaz şu anda mangrovlarla tamamlanmış ve resif üzerinde açıkta duran bir adasal yapıdır. Buna karşılık, BPP Sierra Madre gemisi Filipinler tarafından Güney Çin Denizi'ndeki İkinci Thomas Resifi'ne, ordusu için yarı-açık karakol görevi üstlenmek ve Çinlileri engellemek amacıyla kasıtlı olarak karaya oturtulmuştur (bkz. Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 1113-1127). İkinci durumu resifin yapay bir modifikasyonu ve birinci durumu ise artık doğal bir oluşum olarak adlandırmak daha uygun olur mu? İlginç bir şekilde, İkinci Thomas Resifi'nin statüsünü ele alırken, Mahkeme Sierra Madre enkazının varlığını göz ardı etmiştir. Mahkeme, bu oluşumun bir cezir yüksekliği olduğunu tespit etmiştir.

³⁶ Bkz. örneğin, BMDHS, madde 11 (limanlar).

³⁷ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 483.

yata sahip olacak şekilde yapay olarak değiştirilmesi, bir ada olarak oluşmaları için gerekli kabul edilmeyecektir ve bu yüzden yapay olarak değiştirilen adalar BMDHS madde 121(3)'ün belirlediği şartları karşılamamaktadır³⁸. Böyle bir oluşum bir kaya olarak kalacaktır. Bu sonuç eleştiri konusu olmuştur.

Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) 2001 yılında Katar-Bahreyn davasında Qit'at Jaradah olarak bilinen oluşuma ilişkin değerlendirmesi önemlidir³⁹. Bu oluşum yıllar boyunca bir dizi yapay değişikliğe konu olmuştur. 1986 yılında, yüzeyinin üst kısmı tamamen kaldırılmış; Katar'ın talimatıyla buldozerle denize dökülmüştür. Ancak zaman içinde kum ve tortu birikmiş ve Bahreyn'in artezyen kuyuları açması ve yüzeyine seyrüsefer yardımcı araçları inşa etmesiyle birlikte küçük bir met yüksekliği ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, doğal süreçler met zamanında suyun üzerinde yapay bir oluşum meydana getirmiştir⁴⁰.

Yargıçlar Bedjaoui, Ranjeva ve Koroma ortak muhalefet şerhlerinde böyle bir oluşumun kara parçası statüsüne sahip olup olamayacağını sorgulamışlardır⁴¹. *Terra firma* olmaksızın, bir oluşum kara parçası olarak tanımlanamaz⁴² ve bu durum hem BMDHS madde 13(1)'deki cezir yüksekliği hem de madde 121(1)'deki adanın hukuki tanımı içerisinde yer almaktadır⁴³. Yargıçların yorumuna göre;

Qit'at Jaradah ile ilgili olarak, bu oluşumun geçirdiği çeşitli değişiklikler bir yandan kara parçasının yokluğuyla, diğer yandan da yığılma yoluyla oluşmuş olmasıyla açıklanabilir. Dolayısıyla sorun, 1982 tarihli BMDHS'nin 121. maddesi anlamında bir adaya asimile edilip edilemeyeceğidir. Cevap olumsuz olmalıdır, çünkü jeomorfolojik özellikleri onu Montego Körfezi Sözleşmesi'nde öngörülme-
meyen bir kategoriye sokmaktadır. Adaların kara topraklarına asimilasyonu ayrıca tamamen jeomorfolojik hususlar açısından açıklanabilir. Her iki durumda da, atoller ve koyların aksine, altta yatan istikrarlı unsur karadır. Bu nedenle

³⁸ Yoshifumi Tanaka, 'Reflections on the Interpretation and Application of Article 121(3) in the South China Sea Arbitration (Merits)' (2017) 48(2) *Ocean Development & International Law* 365.

³⁹ Katar v. Bahreyn (n 2) para 191-200.

⁴⁰ Katar v. Bahreyn (n 2) para 192.

⁴¹ Katar v. Bahreyn (n 2) para 194-201, Yargıçlar Bedjaoui, Ranjeva ve Koroma'nın Ortak Muhalefet Şerhi.

⁴² Vincent Bantz, 'Sea-Level Rise and Coastal States' Maritime Entitlements: A Cautious Approach' (2020) 7(1) *The Journal of Territorial and Maritime Studies* 86, 89.

⁴³ Bunun anlamı, kayaların da doğal olarak oluşmuş kara parçaları olması gerektiğidir (BMDHS, madde 121(1)).

kalıcılıklarını sağlayan fiziksel olarak dayanıklı bir tabana sahiptirler. Qit'at Jaradah örneğinde, üst yüzeyin kaldırılıp daha sonra eski haline getirilebilmesinin kolaylığı başka nasıl açıklanabilir? Hukukta bu asimilasyon, egemenliğin etkinliği kavramıyla bağlantılı olarak anlaşılmalıdır. Uluslararası hukukta egemenlik, ada olmayan su hattının üzerindeki deniz oluşumlarında bulunmayan asgari düzeyde istikrarlı bir karasal tabanı ifade eder⁴⁴.

Hakemlik Mahkemesi'nin çoğunluğu Qit'at Jaradah'ın BMDHS madde 121(1) kapsamında bir ada olduğu sonucuna varmıştır⁴⁵. Bu yorum, aynı zamanda yapay bir ada olmadığı ve yapay olarak değiştirilmiş bir oluşumun üzerindeki doğal birikimin gerçekten de kara parçası anlamına gelebileceği anlamına gelmektedir. Kararda şu ifadeler yer verilmiştir: Qit'at Jaradah her iki devletin 12 mil sınırı içerisinde yer alan çok küçük bir adadır. Bahreyn tarafından görevlendirilen uzmanın raporuna göre, met zamanı uzunluğu ve genişliği yaklaşık 12'ye 4 metre, cezir zamanı ise 600 ve 75 metredir. Met sırasında yüksekliği ise yaklaşık 0.4 metredir⁴⁶. Bu nedenle Hakemlik Mahkemesi, bir adanın büyüklüğüne bakılmaksızın tam hak sahipliği verebileceğine⁴⁷ ve yapay modifikasyonun ardından adanın yapısına ilişkin endişelere rağmen açıkça karar vermiştir.

Qit'at Jaradah gerçekten de benzersiz bir oluşumdur. Bir zamanlar adasal yapı özelliği taşıırken, yapay müdahalelerle tam olarak hak sahibi olmayan bir hale getirilmiştir. Ancak doğal yığılma yoluyla yeniden bir ada haline gelmiştir. Bu benzersiz örnek, bu oluşumların muğlak statüsünü göstermektedir. Çoğunluğun ve muhalif yargıçların zıt yaklaşımları, bu oluşumların belirsiz hukuki sınıflandırmasını ortaya koymaktadır. Nihayetinde, konuya ilişkin hukuki yorum her iki şekilde de olabilir.

III. Deniz Oluşumlarının Yapay Olarak Değiştirilmesi

Mevcut devlet uygulamaları, yapay olarak değiştirilmiş oluşumların statüsünün açıklığa kavuşturulması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Deniz oluşumlarının yapay olarak dönüştürülmesi konusu büyük tartışmalara yol açmaktadır.

⁴⁴ Katar v. Bahreyn (n 2) para 199-200, Yargıçlar Bedjaoui, Ranjeva ve Koroma'nın Ortak Muhalefet Şerhi. Adalar teriminin kullanılmasının, sınırlı bir hakla da olsa kayaların da ada olduğunu gösterdiğini belirtmek gerekir.

⁴⁵ Katar v. Bahreyn (n 2) para 195.

⁴⁶ Katar v. Bahreyn (n 2) para 197.

⁴⁷ Katar v. Bahreyn (n 2) para 197.

Örneğin, bir cezir yüksekliğinin adaya dönüştürülmesi yasal olarak kabul edilirse, bunun önemli sonuçları olacaktır. Bu durum, kendi başına herhangi bir deniz yetki alanı oluşturamazken, BMDHS'nde mevcut olan tüm sistemi oluşturabilir hale dönüştürecektir. Bu tam olarak Çin'in Güney Çin Denizi'nde bulunan bir dizi oluşum için yapmaya çalıştığı şeydir.

Devlet uygulamalarında görülen diğer yapay değişiklik ve müdahale biçimleri aynı düzeyde bir endişe yaratmamıştır. Örneğin, devletler kıyı şeritlerini genişletmek için arazi ıslahını kullanmaya devam etmektedir ve birçok ulus erozyon ile deniz seviyesinin yükselmesiyle mücadele etmek için bir dizi mühendislik çalışmasına güvenmektedir. Dolayısıyla, bazı değişiklik faaliyetlerine izin verilmekte ve tam hukuki etki tanınmakta, diğerlerine ise hiçbir hukuki tanınma sağlanmamaktadır. Bu bölüm, bu ayırımın altında yatan hukuk ilkelerini göstermeyi amaçlamaktadır.

A. Egemenlik Tahsisine Elverişli Oluşumlar

Bir deniz oluşumunun tahsis edilip edilemeyeceği sorusunun, hangi devletin bu oluşum üzerinde egemenliğe sahip olduğunu belirlemekle aynı şey olmadığı kabul edilmelidir. Bununla birlikte, bir devlet başka bir devletin topraklarını, o devletin rızasını almadan yapay olarak değiştirirse, bunun yasadışı bir eylem olduğu açıktır. Bu durum, bu tür faaliyetlerin tanınmaması için başlı başına bir nedendir.

Bir oluşumun egemenlik tahsisine elverişli olup olmadığı sorusu önem arz etmektedir. Bu sorun, şimdiye kadar dikkat çekmemiştir. Ancak bu sorgulamanın önemini tespit etmek gerekmektedir. Bu tespit, bir oluşumun yapay olarak yaratılmasının ya da değiştirilmesinin ilk etapta herhangi bir hukuki etkiye sahip olup olamayacağını sormamızı sağlar. Bu da özellikle uygulanacak hukuku belirler.

Egemenlik tahsisine elverişli olan deniz oluşumları arasında ana kara, adalar ve kayalar yer almaktadır⁴⁸. Bu deniz oluşumlarının hepsi kara olma niteliğine sahiptir. Aynı zamanda bu deniz oluşumlarının hepsi met zamanında suyun üzerinde kalan kara parçalarıdır. Yeryüzünün bu tür kısımları açıkça bir devlet tarafından kendi toprakları olarak tahsis edilebilir. Cezir yüksekliklerinin konu-

⁴⁸ Örneğin, Birleşik Krallık'ın "Rockall" üzerindeki egemenlik iddiası hakkında bakınız. Rián Derrig, 'Was Rockall Conquered? An Application of the Law of Territory to a Rock in the North Atlantic Ocean' (2019) 14(1) Irish Yearbook of International Law 55.

muyla ilgili bir anormallik mevcuttur. Bir devletin cezir yüksekliklerini kendi ülkesi olarak talep edip edemeyeceği, bu bölgenin nerede bulunduğu bağlıdır. UAD, 2012 yılında *Nikaragua v. Kolombiya* davasında bir kıyı devleti, kara suları üzerinde egemenliğe sahip olduğu için, kara suları içinde yer alan cezir yükseklikleri üzerinde de egemenliğe sahip olduğunu açıklamıştır⁴⁹. Devletin kara ülkesi tarafından oluşturulan kara suları üzerindeki egemenliği, burada bulunan cezir yüksekliklerinin egemenlik tahsisine uygunluğunu sağlamaktadır. Bu oluşumlar arasında, tam hak sahipliği verebilenler (ana kara kıyıları ve adalar gibi) ile deniz yetki alanları yaratma kabiliyeti sınırlı olanlar (kara sularındaki cezir yükseklikleri ve kayalıklar gibi) arasında bir ayırım daha yapılmalıdır.

Bir cezir yüksekliği kıyı devletinin kara suları içinde yer alıyorsa, deniz yetki alanı oluşturabilir⁵⁰. Cezir yüksekliği aynı zamanda kıyı devletlerinin esas hattı için konum olarak hizmet eden deniz yetki alanları oluşturabilir⁵¹. Kara suları içindeki cezir yükseklikleri kendi başlarına tam olarak hak sahibi oluşumlar değildir. Daha ziyade, kıyı devleti tarafından kıyı şeridi tarafından oluşturulan esas hattı aşmak için kullanılabilirler. Bu durumda elbette hakkı yaratan kıyı şerididir⁵². Cezir yüksekliklerinin parazit doğası inkâr edilemez⁵³. Bu durum, bir cezir yüksekliğinin 12 deniz mili yakınında ancak kara suları sınırlarının ötesinde bulunan bir cezir yüksekliğinin esas hat olarak kullanılmasını engelleyen sıçrama kuralı olarak adlandırılan kurala da yansımaktadır.

BMDHS'nin 121(3) maddesi kendi başına insan yerleşimini veya ekonomik yaşamı sürdürmeyen kayalıkların münhasır ekonomik bölgesi veya kıta sahan-

⁴⁹ *Nikaragua v. Kolombiya* (n 2) para 207.

⁵⁰ Bu nedenle devletler bu tür cezir yüksekliklerini kendi adaları gibi değerlendirmişlerdir. Bu cezir yükseklikleri hayali adalar olarak tanımlanmaktadır. Clive Symmons, 'Some Problems Relating to the Definition of 'Insular Formations' in International Law: Islands and Low-Tide Elevations' (1995) 1(5) IBRU Maritime Briefing 1, 7.

⁵¹ Böyle bir oluşum, bir adaya kıyasla bölge oluşturma kapasitesi bakımından hayati bir farklılık gösterir; çünkü BMDHS madde 7(4)'ün düz esas hatlar hükümleri uyarınca uygun bir sabitleme noktası olarak nitelendirilmediği sürece, yalnızca tamamen veya kısmen sahibi olan devletin ana karasının veya adasının kara suları içindeyse deniz bölgelerinin çizileceği bir esas hat oluşturabilir.

⁵² Gerçekten de, *Katar v. Bahreyn* davasında, UAD kıyı devletinin kara sularındaki cezir yükseklikleri üzerindeki egemenliğinin, bu oluşumun kendisi üzerinde değil, kara suları üzerindeki egemenliğinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür. *Katar v. Bahreyn* (n 2) para 204.

⁵³ John Briscoe, 'The Use of Islands in International Maritime Boundary Delimitation' in Dorinda Dallmeyer and Louis DeVorse (eds), *Rights to Oceanic Resources: Deciding and Drawing Maritime Boundaries* (Martinus Nijhoff 1987) 120.

lığı olmayacaktır hükmünü içermektedir. Bu hükmün anlamı, kayalıkların kara suları ve bitişik bölge oluşturabileceğidir.

Deniz oluşumlarının yapay olarak değiştirilmesine bazı durumlarda izin verilebilir. Adaların ve cezir yüksekliklerinin doğal olarak oluşmuş kara parçaları olması gerekliliği, her koşulda bir oluşumun yapay olarak değiştirilmesinin onu sadece yapay bir ada veya yapay bir oluşum haline getireceği anlamına gelmez. Tartışmasız 2016 tarihli Güney Çin Denizi Tahkimi'nde doruk noktasına ulaşan hukuki etkinin sadece doğal oluşum özelliklerine bağlanacağı yaklaşımının aksine, bazı oluşumlar gerçekten de yapay olarak değiştirilebilir ve yine de doğal statülerini koruyabilirler. Bu durumda, kıyı devletinin esas hat sisteminin esas noktaları için bir konum olarak hizmet etmeye devam edebilecekleri anlamına gelmektedir. Ayrıca BMDHS kapsamında mevcut olan deniz yetki alanlarının tamamını oluşturabileceklerdir.

B. Tam Hak Sahipliği Veren Deniz Oluşumları Adalar ve Ana Kara Kıyıları

Adalar ve ana kara kıyılarının tam hak sahipliği vermesini mümkün kılan neden, söz konusu deniz oluşumlarının yapay olarak değiştirilmeden önce tam hak sahibi olabileceğinin zaten kabul edilmiş olmasıdır. Bu oluşumlara ana kara kıyıları ve adalar dahildir ancak BMDHS madde 121(3) kapsamındaki kayalıklar dahil değildir. Bir devlet bu oluşumları yapay olarak değiştirmeye devam ederse, bu deniz oluşumlarının hukuki niteliği değişmez. Yapay hale gelmezler. Doğal statülerini korurlar⁵⁴. Her halükârda, doğal olarak oluşmuş olma şartı sadece kayalar ve adalarla ilgili olan BMDHS 121. madde ve cezir yükseklikleriyle ilgili olan 13. madde bağlamında ele alınmaktadır. BMDHS'nin hiçbir yerinde ana kara kıyılarının doğal olarak oluşmuş olması gerekmemektedir. Aynı zamanda ana kara kıyıları kavramı BMDHS'de tanımlanmamıştır.

BMDHS kıyı şeridinde bir dizi potansiyel yapay uzantı öngörmektedir. Yapay uzantılar liman tesisleri terimi altında ele alınmaktadır. BMDHS'nin 11. maddesine göre "kara sularının sınırlandırılması amacı ile, bir liman sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturan daimî tesislerden açık denize doğru en uçtaki-ler sahilin bir parçası olarak kabul edilir. Sahillerin açığındaki tesisler ve sun'î adalar, daimî liman tesisleri olarak kabul edilmeyecektir."

⁵⁴ Uğur Bayıllıoğlu, 'Güney Çin Denizi Tahkiminde Hakemlik Mahkemesi'nin İnsanlığın Ortak Mirası ve Diğer Devletlerin Deniz Alanlarına Sağladığı Koruma: Ada Statüsünün Sınırlanması' (2017) 130 Türkiye Barolar Birliği Dergisi 419, 448.

Kıyı şeritlerinin yapay olarak geri kazanılabileceği, savunulabileceği ve genişletilebileceği uluslararası teamül hukukunun bir ilkesidir. Bu ilke; arazi ıslahını, deniz savunma inşaat faaliyetlerini ve diğer liman çalışmalarını içerebilir. *Malezya v. Singapur* davasında UAD, bu tür arazi ıslahı faaliyetlerinin *a titre de souverain* yani egemen eylemleri anlamına geldiğini değerlendirmiştir⁵⁵. Devlet uygulamaları bu türden örneklere sahiptir. Örneğin Hollanda, Kuzey Denizi kıyı şeridinin büyük bir bölümünü erozyona ve deniz taşkınlarına karşı yapay olarak korumuş ve savunmuştur. Bu amaçla fırtına dalgalarına karşı bariyer görevi gören bir dizi deniz duvarı ve baraj inşa etmiştir⁵⁶. Bu yapılar saçak adaları birbirine bağlamak için inşa edilmiştir. Hollanda bu özellikleri, esas hattın oluşturulduğu bir konum olarak kullanmaktadır⁵⁷.

Bir başka örnek de Rotterdam kıyısı boyunca uzanan Zandmotor ve Maasvlakte inşaat çalışmalarıdır. Bu inşaat çalışmaları aynı zamanda hem yapay hem de doğal süreçlerin bir şekilde birleşerek nasıl bir deniz oluşumu meydana getirebileceğini göstermektedir. Doğal gelgit süreçleri kıyı şeridinin yapay olarak değiştirilmesine katkıda bulunmuştur⁵⁸. Hollanda'nın esas hat sistemi kıyı şeridinin genişlemesini yansıtacak şekilde değiştirilmiştir⁵⁹. Maldivler'in başkentinin üzerinde bulunduğu Hulhumale adası yapay olarak güçlendirilmiş ve yükseltilmiş bir met yüksekliğinin bir başka örneğidir⁶⁰. Bu durum genel kabul görmüştür ve ülkenin kendisini denizden koruma çabaları, deniz seviyesinin yükselmesi nedeniyle toplam kaybına uğrayabilecek ada ulusları için sıklıkla örnek olarak gösterilmektedir⁶¹.

⁵⁵ *Malezya v. Singapur* (n 3) para 274.

⁵⁶ Hollanda'nın delta çalışmalarına bakınız. Kayda değer bir örnek Oosterscheldekering Doğu Scheldt fırtına dalgası bariyeridir.

⁵⁷ Ministry of Defence, *Fundamentals of Maritime Operations: Netherlands Maritime Military Doctrine* (Royal Netherlands Navy Directorate of Operations Maritime Warfare Centre 2015) 299.

⁵⁸ Merinda Stewart, *Freedom of Overflight: A Study of Coastal State Jurisdiction in International Airspace* (Kluwer Law International 2021) 156.

⁵⁹ Stewart (n 57) 159. Doğal olarak oluşmuş olma şartının, arazi ıslahı projeleri (bir ana kara kıyısına bağlı veya BMDHS'nin 121. maddesi anlamında bir adaya bağlı) durumunda geçerli olmadığı belirtilmelidir. Hollanda kıyıları bu konuda bir örnek teşkil etmektedir. İlk Maasvlakte projesi normal esas hat çizgisinde de bir değişikliğe yol açmıştır ve bu yaklaşım genel olarak kabul görmüştür.

⁶⁰ Michael Gagain, 'Climate Change, Sea Level Rise, and Artificial Islands: Saving the Maldives' Statehood and Maritime Claims Through the Constitution of the Oceans' (2012) 23(1) Colorado Journal of International Environmental Law and Policy 77, 82.

⁶¹ Michael Gerrard, 'Statehood and Sea-Level Rise: Scenarios and Options' (2023) 17(1) Charleston Law Review 579, 602.

Ada ağlarının oluşturulmasını içeren yapay kıyı gelişmelerinin kayda değer başka örnekleri de vardır ve bu gelişmeler yavaşlama belirtisi göstermemektedir⁶². Ancak bu alandaki devlet uygulamaları tek tip değildir. Bu yapay adalardan bazıları körfez kapanma çizgilerinin arkasında yer almaktadır⁶³. Diğerleri düz esas hat sistemlerinin karaya dönük tarafında yer almaktadır⁶⁴. Diğerleri ise kara sularının oluşturulması için temel noktalar olarak kullanılıyor gibi görünmektedir⁶⁵. Bunlar bir şekilde kıyı şeridinde fiziksel olarak bağlı oldukları sürece, yapay adaların sadece kıyının bir parçası olarak ele alınmasına izin verilebilir gibi görünmektedir, çünkü teknik olarak doğada hiç de yalıtılmış değildirler aksine adaya özgüdürler. Kıyı şeridinde bağlı olmayan bu yapay adalar, sadece kıyı devletinin kara suları içinde yer alan yapay adalar olarak değerlendirilmelidir ve bu nedenle de bir devletin esas hat sisteminin temel noktaları için konum teşkil edemezler. Bu nedenle, Birleşik Arap Emirlikleri'nin kıyı şeridi olan Dubai'ye yakın olan Dünya Adaları ve benzeri oluşumlar, BMDHS'nin 60. maddesinde belirtilen türden yapay adalardır.

Bu örnekler aynı zamanda kıyının savunulması ile geliştirilmesi arasındaki ayrımın gerçekten de çok ince olduğunu göstermektedir⁶⁶. Arazi ıslahı ve liman inşaatları, limanlar ve kıyı şeridi etrafındaki yapay yapılar da kıyı devletinin hakkını genişletme etkisine sahiptir. Devletler, yapay olarak geri kazanılan kıyı şeridini yansıtmak için esas hattı gözden geçirirler. Ayrıca, doğal-yapay ayrımına

⁶² Örneğin, Danimarka Kopenhag açıklarında dokuz yapay adada silikon vadisi inşa etmeyi planlamaktadır. Benita Viola, 'The Legality of Denmark's Artificial Island (Lynetteholm) in International Law of the Sea' (2022) 5(2) *Padjadjaran Journal of International Law* 188, 205.

⁶³ Doha, Katar'da bulunan İnci Adası bu konuda dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir. Elham Fakhro, 'Land Reclamation in the Arabian Gulf: Security, Environment, and Legal Issues' (2013) 3(1) *Journal of Arabian Studies* 36, 45.

⁶⁴ Rokko Adası, Liman Adası ve Kobe Havalimanı Adası da dahil olmak üzere Kobe körfezindeki yapay adalar hakkında: Nikos Papadakis, *The International Legal Regime of Artificial Islands* (Springer 1977) 2.

⁶⁵ Bahreyn, BM'ye kesin temel noktalarını bildirmemiş olsa da Amwaj Adaları, Bahreyn incelenebilir. Bu durum, kıyı şeridinde, özellikle Dubai'de, Palmiye Adaları ve Dünya Adaları da dahil olmak üzere bir dizi ünlü yapay ada kompleksine sahip olan Birleşik Arap Emirlikleri'nin durumuyla aynıdır. Bunlardan bazıları kıyı ile bağlantılı değildir ve sadece kara suları oluşturamayan yapay adalar olarak değerlendirilmelidir. Birleşik Arap Emirlikleri, Dubai kıyılarına olmasa da, kıyıların bir kısmına sadece düz esas hat sistemi yerleştirmiştir. Malcolm Evans, *Islands, Law and Context the Treatment of Islands in International Law* (Elgar International Law Series 2023) 87.

⁶⁶ Su Chee, Abdul Othman, Yee Sim, Amni Adam, Louise Firth, 'Land Reclamation and Artificial Islands: Walking the Tightrope between Development and Conservation' (2017) 12(1) *Global Ecology and Conservation* 80.

katı bir yaklaşım benimsendiği takdirde, bir kıyı şeridinin ister ana karada ister bir ada çevresinde olsun yapay olarak korunması ödüllendirilmemelidir. Aslında, kıyı şeridinin yapay olarak korunması, kıyı devletinin doğal olarak hakkı olandan daha fazla deniz alanı üzerinde hak iddia etmesini sağlar. Bu durum, doğal olarak bir kaya ya da daha da kötüsü cezir yüksekliği olarak var olabilecek bir ada statüsünün korunmasını bile içerebilir. Ancak adaların doğal olarak oluşmuş olması gerekliliği bu bağlamda geçerli görünmemektedir. Eğer öyle olsaydı, devletler birçok oluşumlarını yeniden sınıflandırmak zorunda kalırlardı.

Bir devlet halihazırda tam hak sahibi olduğu deniz oluşumlarının kıyı şeridini geliştirirse, hukuki durum nispeten açıktır: Buna izin verilir ve gelişimin en dış noktaları deniz yetki alanlarının tamamını oluşturmak için kullanılabilir. Bu nedenle, oluşumun tam olarak hak sahibi olduğu an yani kritik tarih çok önemlidir. Bir oluşumun tam hak sahipliği verdiği kabul edildiğinde, kıyı şeridini değiştiren arazi ıslahı ve diğer insan faaliyetlerinden bağımsız olarak doğal statüsünü korur. Doğal olarak oluşmuş olma şartı bu durumlarda hukuki bir etkiye sahip değildir. Bu oluşumları, yapay değişikliklere rağmen doğal karakterlerini koruyarak değerlendiriyoruz.

C. Tam Hak Sahipliği Vermeyen Oluşumlar: Kara Sularındaki Cezir Yükseklikleri ve Kayalıklar

BMDHS cezir yükseklikleri üzerinde deniz fenerleri inşa edilmesine izin vermektedir ve bu inşalar, kıyı devletinin kara suları içinde yer almaları koşuluyla, deniz yetki alanlarının tamamını oluşturmak için kullanılabilirler. BMDHS madde 7(4)'e göre "Düz esas hatlar cezir zamanı ortaya çıkan yüksekliklere doğru veya bunlardan başlamak üzere çizilmeyecektir; meğerki, bunlar üzerinde devamlı olarak suyun üstünde kalan deniz fenerleri veya benzer tesisler inşa edilmiş olsun veya bu şekilde çizilmiş düz esas hatlar uluslararası genel bir kabul görmüş olsun."

Devletler doğal olarak tam hak sahipliği vermeyen ancak yapay olarak met yüksekliğine dönüştürülen deniz oluşumlarını değiştirdiğinde daha büyük tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu tür oluşumların yapay olarak değiştirilmesinin herhangi bir hukuki etkisi olup olmayacağı belirsizdir. Bu belirsizlik, Yargıç Oda tarafından 2001 yılında UAD nezdinde görülen *Katar-Bahreyn* davasındaki karşı oyunda şu şekilde ifade edilmiştir:

"Modern teknoloji, küçük adaların ve cezir yüksekliklerinin, rekreasyonel veya endüstriyel tesisler gibi yapılar için üs olarak geliştirilmesini mümkün"

kılabilir. Her ne kadar 1982 tarihli BMDHS konuyla ilgili bazı hükümler içerse de (örneğin madde 60 ve 80), bu tür yapılara uluslararası hukuk kapsamında izin verilip verilmeyeceğinin ve eğer veriliyorsa bu tür yapıların hukuki statüsünün ne olacağı gelecekte tartışılması gereken konular arasındadır⁶⁷."

Yargıt Oda iki temel soruyu gündeme getirmektedir: (1) Uluslararası hukuk adacıkların, kayalıkların ve cezir yüksekliklerinin adalara dönüştürülmesine izin vermekte midir? (2) İzin veriliyorsa, bu oluşumlara hangi hukuki statü uygulanmaktadır?

İlk soruya cevap olarak, eğer deniz oluşumu tahsis edilebiliyorsa ve devlet gerçekten de üzerinde egemenliğe sahipse, o devletin bunu yapay olarak değiştirmesini yasaklayan bir kural yoktur. Ancak başka bir devletin deniz oluşumları, devletin izni olmadan yapay olarak değiştirilirse, uluslararası hukukun ihlal edildiği açıktır. Egemenlik esas olduğundan özellikle de devletin dokunulmaz toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığı hakkı ihlal edilmiştir⁶⁸.

İkinci soru ise daha karmaşıktır. Kayalıklar ve cezir yükseklikleri devletler tarafından değiştirilebilir. Yapılan değişimin hukuka uygun olarak tanınıp tanınmayacağı belirsizdir ve şimdiye kadar uygulanacak hukuka ilişkin bir açıklama yapılmamıştır⁶⁹. Bununla birlikte, aşağıdaki ilkeler rehberlik sağlayabilir.

Başlangıçta, ada tanımında yer alan doğal olarak oluşmuş şartı, cezir yüksekliklerinin yapay olarak bu statüyü kazanmasını engellemektedir. Bu nedenle, Güney Çin Denizi Tahkimi'nde Hakemlik Mahkemesi şunları belirtmiştir:

Hem cezir yükseklikleri hem de ada tanımına doğal olarak oluşmuş teriminin dahil edilmesi, deniz oluşumunun statüsünün doğal durumu temelinde değerlendirileceğini göstermektedir. Deniz hukuku doğrultusunda, insan eliyle yapılan değişiklikler deniz tabanını cezir yüksekliğine veya cezir yüksekliğini de adaya dönüştüremez. Bir cezir yüksekliği, üzerine inşa edilen adanın veya tesisin ölçüğüne bakılmaksızın, BMDHS kapsamında cezir yüksekliği olarak kalacaktır⁷⁰.

⁶⁷ Katar v. Bahreyn (n 2), Yargıt Oda'nın karşı oyu, para 9.

⁶⁸ Birleşmiş Milletler Şartı, kabul tarihi 26 Haziran 1945, yürürlüğe giriş tarihi 24 Ekim 1945, madde 2(4).

⁶⁹ Bununla birlikte, bir cezir yüksekliğinin yapay olarak değiştirilmesi bir deniz feneri veya benzer bir kurulum şeklindeyse, BMDHS, madde 7(4), bunun bir devletin düz esas hatlarının inşası için bir temel nokta olarak kullanılabileceğini belirtir.

⁷⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 305.

Terra firma teriminin hukuki tanımı, yapay yollarla oluşturulmasını yasaklamaktadır⁷¹. Eğer bir devlet cezir yüksekliğini met zamanı ortaya çıkacak şekilde yapay olarak dönüştürürse, bu değişimin hak sahipliği üzerinde hiçbir etkisi olmayacaktır.

Cezir yükseklikleri yapay olarak ada haline gelemeyenken, bunun yerine cezir yükseklikleri yapay adalar haline mi geliyorlar sorusu gündeme gelmektedir. Bu sorunun net yorumlanması için iyi gerekçeler bulunmaktadır, çünkü cezir yüksekliklerinin parazit doğası reddedilemez. Tıpkı adaların ve ana kara kıyılarının yapay olarak değiştirilmesi durumunda olduğu gibi, bu oluşumlar tüm deniz bölgelerinin oluşturulması için esas noktalar olarak hizmet etmektedir. Ancak devletler kara suları üzerindeki egemenlikleri nedeniyle değişimleri yapabilmektedirler. Kara sularında bulunan bir cezir yüksekliğini hukuka uygun olarak yapay bir ada olarak değerlendirmek uygun olmaz. Eğer durum böyle olsaydı, bu tür cezir yükseklikleri hukuki olarak halihazırda olduğundan daha az değerli olurdu. Yapay bir adaya deniz yetki alanına sahip olabilecek bir nitelik atfetmek yanlış olacaktır, özellikle de devletin esas hattı için bir temel nokta olarak kullanılacaksa. Yapay adalar devletin kontrolüne tabi olabilir ve bu durum BMDHS'nde en fazla 500 metreye kadar bir güvenlik bölgesi oluşturmalarına izin verilerek tanınmıştır⁷².

Aslında yapılan tartışmalar, önemli olanın tek başına değişikliğin niteliği değil, nerede gerçekleştiği olduğunu göstermektedir. Kara suları içindeki bir cezir yüksekliği üzerine yapay bir ada inşa edilmesi, bu adanın cezir yüksekliği olarak hukuki etkisini azaltmaz. Ayrıca met yüksekliği olarak daha büyük bir etkiye sahip olamaz. Bu nedenle, yapay bir ada haline geldiği için daha az etkiye sahip olması kesinlikle söz konusu olamaz.

Kayaların konumu daha karmaşıktır, çünkü bunlar zaten met zamanı suyun üzerinde ortaya çıkan özelliklerdir. Kayalar, met zamanı suyun üzerinde ortaya çıkan, doğal olarak oluşmuş kara parçalarıdır. Ancak yapay olarak değiştirilmeleri, insan yerleşimini veya ekonomik bir yaşamı sürdürebilecek kapasitede oldukları ve böylece adaların tüm temel özelliklerini karşıladıkları anlamına gelebilir. Böylece, kayalar bir ada gibi deniz bölgelerinin tamamını oluşturabilirler⁷³. Asıl soru, bu değişimin herhangi bir hukuki etkisi olabilir mi, yani bu koşul-

⁷¹ Charney (n 26) 867.

⁷² Bowett (n 23) 2.

⁷³ Jon Van Dyke and Robert Brooks, 'Uninhabited Islands: Their Impact on the Ownership of the Oceans' Resources' (1983) 12(3) Ocean Development & International Law 265.

lar yapay olarak getirilebilir mi olacaktır. BMDHS madde 121(3)'te tanımlanan koşulların sadece doğal ve yapay olarak değiştirilmemiş bir oluşuma atfedilebilir olması gerekir mi?

Güney Çin Denizi Tahkimi'nde Hakemlik Mahkemesi bu soruya ilişkin katı bir yaklaşım benimsemiştir. BMDHS madde 121(3)'ün deniz oluşumunun doğal haliyle insan yerleşimini veya ekonomik yaşamı sürdürme kabiliyetine sahip olup olmadığının sorulmasını gerektirdiğine karar vermiştir⁷⁴. Hakemlik Mahkemesi sürdürme ifadesini, yapay bir ekleme olmaksızın insan yerleşimini veya ekonomik bir yaşamı sürdürmek anlamına gelecek şekilde yorumlamıştır⁷⁵. Bu yaklaşıma göre, bir kaya yapay olarak değiştirilmesine rağmen kaya olarak kalacaktır. Bunun nedeni, Mahkemenin görüşüne göre Filipinler'in sunumundan alıntı yaparak, eğer bir deniz oluşumunun varlığını sürdürme kapasitesi teknolojik iyileştirmelerle belirlenebilseydi, o zaman doğal koşulları ne olursa olsun her met yüksekliği, eğer bunu talep eden devlet insan yerleşimini sürdürmek için gerekli kaynakları ayırmaya ve düzenli olarak kaynakları sağlamaya istekliyse, 200 deniz millik hak doğuran bir adaya dönüştürülebilirdi⁷⁶.

Ancak bu durum BMDHS'nin yanlış yorumlandığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Charney daha önce eğer doğal haliyle bir oluşum BMDHS 121. maddenin 1. paragrafı kapsamında bir ada ise, 3. paragraf metni burada belirtilen koşulların doğal olarak da var olması gerektiğini belirtmemektedir gözleminde bulunmuştur⁷⁷. Miron, Hakemlik Mahkemesi'nin madde metnini katı bir şekilde yorumlamak yerine madde metnine eklemeler yaptığını öne sürmektedir⁷⁸. Hakemlik Mahkemesi ayrıca, sürdürme ifadesinin, oluşumun gerçekten insan yerleşimini veya ekonomik bir yaşamı sürdürüp sürdürmediği değil, nesnel olarak oluşumun insan yerleşimi veya ekonomik yaşam için uygun olup olmadığı, buna muktedir olup olmadığı veya buna yatkın olup olmadığı anlamına geldiğini değerlendirmiştir⁷⁹. Hakemlik Mahkemesi geçmişte insan yerleşimi ve ekonomik

⁷⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 483.

⁷⁵ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 510.

⁷⁶ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 509.

⁷⁷ Charney (n 26) 867.

⁷⁸ Alina Miron, 'The Acquis Judiciaire, a Tool for Harmonization in a Decentralized System of Litigation? A Case Study in the Law of the Sea' in Chiara Giorgetti and Mark Pollack (eds), *Beyond Fragmentation Cross-Fertilization, Cooperation and Competition among International Courts and Tribunals* (Cambridge University Press 2022) 128, 161.

⁷⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 483.

yaşama ilişkin tarihsel kanıtların bir oluşumun kapasitesini belirlemek için uygun olabileceğini tespit etmiştir⁸⁰. Dolayısıyla bu yorumun anlamı, mevcut koşulların kesin olmadığıdır. Bununla birlikte, Hakemlik Mahkemesi'nin gelecekte yapılacak değişikliklerin bir kayayı, insan ya da ekonomik yaşamı mümkün kılacak yapay değişikliklerle bir ada haline getirebileceği ihtimalini neden öngörmediği açık değildir. Hakemlik Mahkemesi'nin yorumuna devlet uygulamalarıyla tutarsızlık gerekçesiyle de itiraz edilmiştir⁸¹. Nihayetinde, Hakemlik Mahkemesi'nin yaklaşımının kararın dışında bir etkisinin olup olmayacağı incelenecektir.

Yapay olarak değiştirilmiş kayalar, yapay adalara dönüşebilir mi? Güney Çin Denizi Tahkimi'nde Hakemlik Mahkemesi bu soruya ilişkin çok az rehberlik sağlamıştır. Aslında bu sorun, Hakemlik Mahkemeleri'nin uyuşmazlıkların çözümü alanındaki rolünün bir göstergesidir; hukuka ilişkin genel ifadeler çok azdır. Bununla birlikte, kararlar genel hukuki sorulara yönelik yaklaşımlar için bir ölçü işlevi görmektedir. Hakemlik Mahkemesi ilk olarak Cuarteron Resifi, Fiery Cross Resifi, Gaven Resifi (Kuzey), ve Johnson Resifi'nin⁸² met zamanı doğal olarak su üzerinde olmalarına ve kapsamlı yapay değişikliklere maruz kalmalarına rağmen BMDHS madde 121(3) kapsamında kayalıklar olduklarına dair kesin bir açıklama yapmıştır. Bununla birlikte, karar boyunca Hakemlik Mahkemesi, tüm oluşumlarla ilgili olarak Çin'in yapay ada inşasına atıfta bulunmuştur⁸³. Ayrıca şu hususları da dikkate almıştır:

Hakemlik Mahkemesi *Mischief Resifi*'nin tam hak sahipliği veren bir ada veya kaya olduğuna ve dolayısıyla kara toprağı teşkil ettiğine karar vermiş olsaydı, Çin'in *Mischief Resifi*'ndeki inşaat faaliyetlerinin en azından BMDHS'nin yapay adalarla ilgili hükümleri açısından hukuka uygunluğunu veya bu oluşuma tahsis edilmesini değerlendirmek için zorunlu olarak yargı yetkisinden yoksun

⁸⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 484.

⁸¹ Michael Gau, 'The Interpretation of Article 121(3) of UNCLOS by the Tribunal for the South China Sea Arbitration: A Critique' (2019) 50(1) *Ocean Development & International Law* 49, 56; Yann Song, 'The July 2016 Arbitral Award, Interpretation of Article 121(3) of the UNCLOS, and Selecting Examples of Inconsistent State Practices' (2018) 49(3) *Ocean Development & International Law* 247, 261.

⁸² Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 359.

⁸³ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 983; Mahkeme Çin'in Spratly Adalarındaki yedi resifte yapay ada inşa etme faaliyetlerinin deniz çevresine yıkıcı ve uzun süreli zarar verdiğiinden şüphe duymadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme Çin'in yapay ada inşası ifadesini Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetlerinin genel bir nitelemesi olarak kullanmaktadır.

olacaktır⁸⁴. Bu durum, Hakemlik Mahkemesi'nin yapay adalara uygulanan hükümlerin değiştirilmiş kayalara ve hatta tam hak sahipliği veren adalara da uygulanmasını öngördüğünü göstermektedir. Adalarla ilgili olarak, Mahkemenin düşüncesi yaygın devlet uygulamasına ve yerleşik içtihadı aykırı görünmektedir.

Bu yaklaşımın tam olarak doğru olmadığı ileri sürülebilir. Bir met yüksekliğinin doğal olarak oluştuğu sonucuna varılmışsa, bu oluşumun BMDHS madde 121(1) kapsamındaki şartları karşılaması gerekir. Bu doğrultuda söz konusu oluşumun bir kara parçası (*terra firma*) olarak niteliği, devlet tarafından tahsis edilebileceği ve ülkesel bir niteliğe sahip olduğu kabul edilir. Bu özellikler yapay adalarla paylaşılmamaktadır. Sonuç olarak kayalar yapay değişiklikler yoluyla yapay adalara dönüşemeyecektir. Daha ziyade, kaya olarak statülerini korudukları kabul edilecektir. O halde sorun, met yapı oluşumunun bir kaya mı yoksa tam hak sahipliği veren bir ada mı olduğudur ve daha önce incelendiği gibi, bu sorun muhtemelen oluşumun doğal olarak bir insan yerleşimini veya ekonomik yaşamı sürdürüp sürdüremeyeceğine atıfta bulunarak yönlendirilecektir.

Doğal olarak egemenlik tahsisine sahip olduğu kabul edilen oluşumlar zaten hukuki olarak tanınmaktadır. Bu kabiliyet deniz üzerindeki oluşumların bir devletin toprağı olmasını ya da olabileceğini sağlar. Bu nedenle, oluşumun ülkesel niteliği denize taşar. Bu da en azından bir kara suları oluşturabileceği anlamına gelecektir. Bu durum, bu tür oluşumların yapay olarak değiştirilmiş olmalarına rağmen yapay ada olarak yeniden sınıflandırılmalarını engellemelidir.

Met yükseklikleri egemenliğe tahsise elverişlidir. Eğer doğal süreçlerle oluşmuşlarsa, bu durum BMDHS madde 121(1)'i karşılamaktadır. Bunlar zaten doğal olarak oluşmuş arazi alanlarıdır. Yapay olarak değiştirilebilirler, ancak hiçbir şey gelgit karakterlerinin doğal oluşumunu bozamaz. Böyle bir oluşum, devletin topraklarının egemen bir parçası olmayan, herhangi bir deniz yetki bölgesi oluşturma hakkına sahip olmayan sadece teknik bir güvenlik amaçlı yasak bölge hariç ve doğal olarak oluşmuş bir kara parçası statüsüne sahip olmayan yapay bir adanın antitezidir.

Eğer bir devlet kara suları içerisindeki cezir yüksekliğini yapay olarak met yüksekliğine dönüştürürse, bu durum BMDHS madde 121(1)'de yer alan met yüksekliklerinin doğal olarak oluşması gerekliliğine aykırı olacaktır. Bu nedenle,

⁸⁴ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 1024. Bu durumun tam hak sahipliği veren adalar için geçerli olacağı düşünülmüş gibi görünmektedir. Daha önce açıklanan nedenlerden dolayı, bu yanıltır ve devlet uygulamaları ile önceki içtihatlarla aykırı görünmektedir. Devletler, tam hak sahipliği veren adalarının kıyı şeritlerini yapay olarak değiştirebilirler.

yapay yollarla met yüksekliği haline gelemezler. Devletin kara suları içindeki cezir yüksekliklerinin parazit niteliği de, devletin kara suları üzerinde egemenliğe sahip olması nedeniyle de olsa, kendilerine ait bir ülkesel niteliğe sahip oldukları anlamına gelmektedir. Bu nedenle, bunlar deniz bölgeleri oluşturmak için temel noktalar olarak kullanılabilir. Dolayısıyla bu tür yapıların doğası, salt yapay ada karakteriyle bağdaşmamaktadır.

Meselenin özü şu şekildedir: Yapay adalar egemenlik tahsisine elverişli değildir. Üzerlerinde egemenlik uygulanabilecek şekilde ülkesel nitelikte özelliklere sahip değildirler. *Terra nullius* değildirler. Bunun sonucu olarak, bir oluşumun doğal olarak tahsis edilebilir olduğu kabul edildiğinde, böyle bir oluşum yapay adalara uygulanan rejimle bağdaşmaz. Bu konuda açık olmakta fayda vardır.

IV. Egemenlik Tahsisine Elverişsiz Oluşumlar

Egemenliğin sadece kara ülkesi üzerinde iddia edilebileceği kuralı devletin kara sularının ötesinde yer alan batık oluşumların ve cezir yüksekliklerinin egemenlik tahsisine elverişli olmamasını sağlar. Egemenlik tahsisine elverişli olmayan bu oluşumlar ülkesel bir nitelik taşımamaktadır. Dolayısıyla böyle bir oluşum deniz bölgeleri oluşturamaz. Bu açıkça devlet egemenliğine sahip olan oluşumlara ayrılmıştır. Bu oluşumlar basitçe deniz yatağının bir parçasıdır. Bu nedenle, genel bir kural olarak, bir deniz yatağı oluşumu yapay yollarla bile olsa bir devletin toprağı haline gelemez. Bir devlet bir oluşumu bu niyetle ne kadar yapay olarak değiştirirse değiştirsin, egemenlik tahsisine uygun olmayan oluşumlar kendilerini çevreleyen denizi etkileyemez. Böyle bir oluşumun üzerine inşaat yapmak, deniz yatağının üzerine inşaat yapmak demektir. Dolayısıyla, egemenliğe tahsise elverişsiz oluşumu yapay olarak met oluşumuna dönüştürmek yapay bir ada yaratmak demektir. Yapay adaların oluşturulması daha önce incelenmiştir. Hatırlanacağı üzere uygulanacak hukuki rejim buldukları yere bağlıdır. Kara suları, münhasır ekonomik bölge⁸⁵, kıta sahanlığı⁸⁶, ya da açık denizler için geçerli olan rejim uygulanacaktır. Açık denizlerde tüm devletler BMDHS'nin 87. maddesinde yer alan ve yapay adaların inşasını da içeren özgürlüklerden yararlanabilmektedir⁸⁷. Bunların herhangi bir devletin egemenliğinden ziyade devlet kontrolüne tabi olduğu da hatırlanacaktır.

⁸⁵ BMDHS, Bölüm V.

⁸⁶ BMDHS, Bölüm VI.

⁸⁷ Ancak BMDHS'nin 89. maddesi "hiçbir devletin açık denizlerin herhangi bir bölümünü geçerli bir şekilde kendi egemenliğine tabi kılma iddiasında bulunamayacağını" güvence altına almaktadır.

Güney Çin Denizi Tahkimi'ndeki Hakemlik Mahkemesi aynı düzeyde açıklık sağlama fırsatını kaçırmıştır. Kararın başlarında, Hakemlik Mahkemesi bir dizi cezir yüksekliklerini değerlendirmiş ve değişikliklere rağmen hepsinin bu statüyü koruduğu sonucuna varmıştır⁸⁸. Cezir yüksekliklerinin hiçbiri herhangi bir devletin kara suları içerisinde yer almamaktadır. Bu nedenle, bunların değiştirilmesi sadece yapay ada inşasına yönelik bir uygulama olarak değerlendirilmeliydi.

Hakemlik Mahkemesi, BMDHS'nde yapay adalar için geçerli olan hükümleri Mischief Resifi'ne de uygulamıştır ancak sadece bu oluşuma. Hakemlik Mahkemesi Mischief Resifi'nin Filipinler'in münhasır ekonomik bölgesi içerisinde yer alan bir cezir yüksekliği olduğuna⁸⁹ ve Filipinler'in rızası olmaksızın yapay olarak değiştirildiğine karar vermiştir. Sonuç olarak, Hakemlik Mahkemesi şu sonuca varmıştır:

Çin, Filipinler'in izni olmaksızın Mischief Resifi'nde tesisler ve yapay adalar inşa etmek suretiyle, Filipinler'in münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığı üzerindeki egemenlik haklarına ilişkin olarak BMDHS'nin 60. ve 80. maddelerini ihlal etmiştir. Hakemlik Mahkemesi ayrıca, bir cezir yüksekliği olarak Mischief Resifi'nin egemenlik tahsisine uygun olmadığını tespit etmiştir⁹⁰.

Dolayısıyla Çin, Filipinler'in kendi münhasır ekonomik bölgesinden münhasır yararlanma hakkını ihlal etmiştir⁹¹. Mischief Reef'in basitçe münhasır ekonomik bölge rejimine dahil olduğunu, teknik olarak buradaki deniz yatağının bir özelliği olduğunu kabul etmek faydalı olurdu. Dolayısıyla, Çin'in cezir yüksekliğini değiştirme eylemleri yeni bir yapay ada yaratılması olarak değerlendirilmektedir. Bu değişimlerin hukuka uygunluğu ise kıyı devletinin rızasına ve yapay adanın inşasının BMDHS 60. madde hükümlerine uygun olmasına bağlıdır⁹². Bunların hiçbiri Çin tarafından karşılanmamıştır.

Ancak şu da bir gerçektir ki Filipinler de Mischief Resifi'nin kendi egemenlik alanı olduğunu iddia edemez, başka herhangi bir devlet de edemez. Egemenli-

⁸⁸ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 355 Hughes Resifi hakkında; McKennan Resifi hakkında bkz. para 352-354; Mischief Resifi hakkında para 374-378; Gaven Resifi (Güney) bkz. para 359-366; ve Subi Resifi bkz. para 367-373.

⁸⁹ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 1025.

⁹⁰ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 1043.

⁹¹ Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 1038.

⁹² Güney Çin Denizi Tahkimi (n 4) para 1037.

ğe tahsise mümkün olmayan bir oluşum olması, hiçbir devletin bunu yapamayaacağı anlamına gelir. Aynı tespitin ihtilafli münhasır ekonomik bölgelerdeki diğer değiştirilmiş cezir yükseklikleri için de yapılması hukuki açıklığa yardımcı olurdu. Hakemlik Mahkemesi tarafından, Mischief Resifi'nin neden BMDHS'nin yapay adalarla ilgili hükümlerinin ayrı ayrı uygulanmasını gerektiren tek oluşum olduğu açıklığa kavuşturulmamıştır. Ayrıca neden sadece Hakemlik Mahkemesi, kararının başlarında Mischief Resifi'nin bir cezir yüksekliği olduğuna karar verirken, daha sonra bunu yapay bir ada olarak değerlendirmiştir? Cezir yüksekliklerine atfedilen ülkesel statü eksikliği ile tutarlı olarak, bu tür oluşumlar bulunduğu deniz bölgesine asimile edilmiş olarak görmek daha doğru olacaktır. Dolayısıyla, bir cezir yüksekliği herhangi bir devletin topraklarının ötesinde yer alıyorsa, bunun yapay olarak değiştirilmesi yeni bir yapay oluşumun yaratılması anlamına gelir. Bu nedenle, Güney Çin Denizi Tahkimi'nde Hakemlik Mahkemesi tarafından, sadece Mischief Resifi'ne değil, dikkate alması istenen diğer yapay olarak değiştirilmiş cezir yüksekliklerine de BMDHS'nin 60. maddesini uygulamalıydı.

Egemenliğe tahsise elverişli olmayan oluşumlar, doğası gereği herhangi bir deniz bölgesini oluşturamaz ve bunların sınırlandırılmasını etkileyemez. Hukuken, bu oluşumlar yapay olarak değiştirilmiş değildir. Deniz tabanına dahil oluşumlar olmaları, bunların üzerine yapay inşaat yapılmasının doğrudan deniz tabanı üzerine inşaat yapılmasından ayırt edilememesini sağlamaktadır. Bu nedenle, egemenliğe tahsise elverişli olmayan oluşumların yapay olarak değiştirilmesi, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, yapay ada inşa etme eylemi olarak nitelendirilmelidir. Açıkça görüldüğü üzere, bu durum tahsis edilebilen cezir yüksekliklerini, yani kıyı devletinin karasuları içinde kalanları kapsamamaktadır.

V. Deniz Yetki Alanı Temelli Bölgesel Yaklaşımın Uygulanması ve Öneriler

Bu makale tartışmalı deniz hukuku konularına bölgesel bir yaklaşımdan ziyade genel bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu tercihte bulunmanın avantajı, deniz oluşumlarının yapay yaratılması ve değiştirilmesi kavramlarından kaynaklanan bir dizi ilke üretmek olmuştur. Bununla birlikte, deniz hukuku bölgesel yapısı ile karakterize edilmektedir. Açıklığa yardımcı olmak amacıyla, yukarıda belirtilen ilkeler deniz bölgelerine uygulanmaktadır.

İç sularda, oluşumların yapay olarak yaratılması ve değiştirilmesi açıkça mümkündür, ancak bu oluşumlar devletin esas hat rejimini etkilemez. Karasuları içinde yer alan oluşumlar, devletin mutlak egemenliğine tabidir. Kara

suları içindeki yapay adalar, tesisler ve yapılar kendi başlarına bir kara suları oluşturmazlar ve bunların ülkesel kontrolü buldukları yere atfedilebilir. Hak sahipliği açısından, bu tür oluşumlar tarafından yalnızca bir yasak bölge veya güvenli bölge oluşturulabilir.

Kara suları içindeki deniz oluşumlarının yapay olarak değiştirilmesinin devletin hak sahipliğini etkileyip etkilemeyeceği, oluşumun değiştirilmeden önce kendi başına kara suları oluşturup oluşturmadığına bağlıdır. Eğer oluşum kara suları oluşturmaya elverişli değilse ya batık ya da yapay bir oluşumdur, yapay olarak değiştirilmesi yapay ada inşası anlamına gelir. Eğer bu kapasiteye sahipse (ana kara kıyıları, kayalıklar ve kara suları içindeki cezir yükseklikleri), devlet uygulamaları nispeten tutarlı bir yaklaşım sergilemektedir. Bu tür değişiklikler oluşumu yapay hale getirmez ve oluşumun yapay olarak değiştirilmiş kısımları boyunca esas noktaların seçilmesi de dahil olmak üzere devletin esas hattı için konum olarak kullanılmaya devam edilebilir. Ancak, BMDHS madde 121(1)'deki metin oluşumlarının doğal olarak meydana gelmiş olması gerekliliği göz önünde bulundurulduğunda, cezir yüksekliklerinin yapay değişikliklerle hukuki kayalara veya adalara dönüşmesi pek olası değildir. Münhasır ekonomik bölge ile kıta sahanlığı içinde ve açık denizlerde, yapay adalar, tesisler ve yapılar sadece en fazla 500 metrelik bir güvenli veya yasak bölgeye sahiptir⁹³. Bu sonuç, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı ile ilgili olarak BMDHS'nin 60. ve 80. maddeleri tarafından açıkça sağlanmaktadır. Bu nedenle, aynı kuralın açık denizler için de geçerli olduğu sonucuna varmak mantıklıdır. Münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı içerisinde, BMDHS'nin 60. ve 80. maddeleri yapay adaların münhasıran kıyı devleti tarafından kullanılmasını ve kontrol edilmesini öngörmektedir. Diğer devletlerin bu adaları inşa etmesine ancak kıyı devletinin izniyle izin verilebilmektedir. Ancak açık denizlerin hiçbir bölümü münhasır kullanım için tahsis edilemeyeceğinden, yapay adalar egemen topraklar olarak değerlendirilmemelidir. Bunlar kara parçası değildir ve ülkesel bir niteliğe sahip değildir.

Aynı şekilde, cezir yüksekliklerinin buldukları deniz bölgesine asimile edildiği yaklaşımıyla tutarlı olarak, cezir yüksekliklerinin kara sularının ötesindeki alanlarda yapay olarak değiştirilmeleri yapay ada inşasında bir uygulama olarak görülmeli ve bu nedenle egemenlik ile hak sahipliği perspektifinden bu şekilde muamele görmelidir. Cezir yükseklikleri tahsis edilemezler ve dolayısıyla

⁹³ Enver Bozkurt, 'Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı' (2006) 2(5) Uluslararası Hukuk ve Politika 50, 71.

herhangi bir deniz bölgesi oluşturmazlar. Güney Çin Denizi Tahkimi'nde Hakemlik Mahkemesi tarafından benimsenen yaklaşımın doğru olması halinde, doğal olarak oluşmuş olma gerekliliği BMDHS madde 121(3) tespitlerini de tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle, kayalar insan yerleşimini veya ekonomik bir yaşamı mümkün kılan yapay değişikliklerle ada haline gelemeler. Ancak ülkesel bir niteliğe sahip oldukları için, kayalara uygulanan rejim yapay adaların ülkesel olmayan niteliğine de aykırı olacaktır.

Stoutenberg'e göre BMDHS, yapay yapıların ülkesel niteliği hakkında daha fazla açıklama yapmaksızın, sadece yapay adaların deniz alanları oluşturma kapasitesini ortadan kaldırmıştır⁹⁴. Bir cezir yüksekliği, sadece bir dereceye kadar insan manipülasyonuna maruz kaldığı için bir kaya ya da ada haline gelemmez. Aynı şekilde, bir kaya da insan müdahalesiyle bir adaya dönüştürülemez. Ancak bu tür oluşumların insan eliyle manipüle edilmesi, onları yapay adalara dönüştürebilir. Bu konu hakkında Okinotorishima adaları (veya kayalıkları) ile de bir karşılaştırma yapılabilir. Japonya çok küçük adaları koruduğunu savunurken; Çin, Japonya'nın inşaat çalışmalarının aslında bir kayalığın etrafında yapay bir ada yarattığını savunmaktadır⁹⁵. Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi *M/V Saiga Davası*'nda, münhasır ekonomik bölgede, kıyı devletinin yapay adalar, tesisler ve yapılarla ilgili gümrük kanun ve yönetmeliklerini uygulama yetkisine sahip olduğuna karar vermiştir⁹⁶. Mahkemenin kararı kıyı devletinin yapay adalar üzerinde etkin kontrolü olduğu anlamına gelmemektedir. Bununla birlikte, bu ifadeler kıyı devletinin yapay adalar, tesisler ve yapılar için geçerli olan tüm yargı yetkisini, seyrüsefer güvenliği amacıyla güvenlik bölgelerine genişletme hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Saunders'a göre BMDHS'nin yapay adaların toprak olup olmayacağına cevap vermediği göz önüne alındığında, uluslararası hukukun toprak ve toprak mülkiyeti kavramlarına dönmemiz gerekir⁹⁷. Toprak, bir devletin temel işlevlerini yerine getirdiği doğal olarak oluşmuş arazi olarak anlaşılmıştır⁹⁸. Yargıç Alvarez'in, *Korfu Kanalı* davasına ilişkin karşı görüşünde belirttiği üzere, "egemenlikten, bir

⁹⁴ Jenny Stoutenberg, *Disappearing Island States in International Law* (Brill 2015) 172.

⁹⁵ Lilian Yamamoto, 'Vanishing Island States and Sovereignty' (2010) 53 (1) *Ocean & Coastal Management* 1, 5.

⁹⁶ ITLOS, *The M/V 'Saiga' (St. Vincent and the Grenadines v. Guinea)*, Merits, Judgment of 1 July 1999, ITLOS Reports (1999), 10, para. 127.

⁹⁷ Saunders (n 12) 652.

⁹⁸ Marcelo Kohen, *Territoriality and International Law* (Edward Elgar 2016) 11.

devletin kendi toprakları üzerinde ve ayrıca diğer devletlerle olan ilişkilerinde sahip olduğu haklar ve nitelikler bütünü anlaşılır. Egemenlik devletlere haklar verir ve yükümlülükler yükler. Bu haklar aynı değildir ve uluslararası hukukun her alanında aynı şekilde kullanılmaz. Dört geleneksel alan bulunmaktadır; karasal, denizsel, akarsu ve gösel, bunlara üç yeni alan daha eklenmelidir. Havasal, kutupsal ve yüzen (yüzen adalar). Bu hakların ihlali tüm bu farklı alanlarda eşit ağırlıkta değildir⁹⁹.” Her türlü yapay ada, eğer gerçekten bir devlet tarafından işgal edilmişse veya bir devletin hukuk düzeninin uygulandığı alanı oluşturuyorsa, bir devletin topraklarının parçasını oluşturabilir¹⁰⁰ yorumu hatalıdır. Kara suları üzerindeki egemenliğin kara toprakları üzerindeki egemenliğin bir uzantısı olduğu ve bu nedenle sadece egemen kara topraklarının kara suları oluşturabileceği unutulmamalıdır. Yapay tesisler ve adalar tarihsel olarak hiçbir zaman adalara benzetilmemiştir ve toprak olarak nitelendirilemezler. Yapay adalar, gemilerin yapabileceğinden daha fazla ülkesel devletlerin temelini oluşturamaz¹⁰¹. Yapay bir ada, ada statüsüne sahip değildir ve kara suları yoktur¹⁰². Adaların statüsü ifadesi sadece BMDHS madde 60, 147 ve 259’da yer almaktadır. BMDHS’ndeki adaların statüsü, özellikle madde 7 düz esas hatlar ve madde 47 düz takımada esas hatları gibi bir adanın denizcilik hakları ve yetkileri üzerinde etkileri olduğu durumlar bakımından, adalara atıfta bulunulan tüm durumları kapsayacak kadar geniştir. Yapay bir adanın kara sularına sahip olmaması, sadece madde 121(1)’deki bir adadan değil, aynı zamanda bir kayanın kara suları hakkına sahip olduğu madde 121(3)’teki bir kayadan da farkını açıkça ortaya koymaktadır. Oluşum yapay ada olarak adlandırılrsa da, hukuki bir adanın temel özelliklerinden bazılarını sahip değildir. Bu durum sadece deniz hukukunu değil, aynı zamanda uluslararası hukuk kapsamındaki genel toprak niteliklerinin birçoğunu da kapsamaktadır¹⁰³. Toprak doğal olarak oluşmalıdır ve istikrar şartı sağlanmalıdır. İstikrar şartı iki boyuta sahiptir. Kavramsal istikrar sınırların ve toprakla olan bağların kalıcılığını, fiziksel istikrar ise toprağın kalıcılığı ve jeolojik yapısını kapsar. Bu gerekçeler ile yapay adalar toprak olarak nitelendirilemezler.

⁹⁹ Corfu Channel (Albania v. U.K.), Judgment, 1949 I.C.J. Rep. 4, 43 (Apr. 9) (Alvarez, J.’nin karşı görüşü.).

¹⁰⁰ Saunders (n 12) 654.

¹⁰¹ James Crawford, ‘Islands as Sovereign Nations’ (1989) 38(2) International & Comparative Law Quarterly 277, 279.

¹⁰² Alexander Proelss, *United Nations Convention on the Law of the Sea: A Commentary* (CH Beck 2017) 479.

¹⁰³ Donald Rothwell, *Islands and International Law* (Hart Publishing 2022) 26.

Dünyanın pek çok yerinde, devletlerin gizli sığıklar üzerindeki yapılar vasıtasıyla yeni su alanlarını kendilerine mal etmelerine izin vermek tehlikeli bir doktrin olacaktır¹⁰⁴. Öte yandan, dip tarama faaliyetlerinin ya da benzerlerinin kalıcı bir kara parçasının oluşumuyla sonuçlandığı durumlarda, devletin kıyılarının ve kara sularının buna uygun olarak genişletildiği kabul edilmelidir. Doğanın işleyişiyle deniz kıyısındaki araziye yapılan eklemeler gibi yığılma yoluyla kazanılan topraklar, gerçekten de devletin ek arazi üzerindeki egemenliğinin doğrudan bir sonucu olarak kazanılmaktadır¹⁰⁵. Buradaki kilit soru, yığılma doğanın işleyişiyle değil de insan müdahalesiyle gerçekleştiğinde bu gerekçelerin nasıl uygulanacağıdır. Bu makaledeki argüman yapay adaların, adalarla tamamen özdeşleştirilmesinin uygun olmayacağı yönündedir. Adalar, BMDHS tarafından kara suları ve normalde kara ülkesinden kaynaklanan diğer deniz yetki alanları bakımından sınırlandırılmış olduğundan, yapay adalar uluslararası hukukta kara ülkesinin bir parçası olarak kabul edilmeyeceklerdir.

Katar/Bahreyn davasında Uluslararası Adalet Divanı'nın "eşit uzaklık çizgisinin oluşturulması amacıyla cezir yüksekliklerinin dikkate alınmaması gerektiği¹⁰⁶" sonucuna varması nedeniyle yapay bir ada, toprak olarak kabul edilse bile, eşit uzaklık çizgilerinin oluşturulmasını etkileyemez. Dolayısıyla, böyle bir amacın yokluğunda, bu karardan yapay adaların karasal statüsünün bulunmadığına ilişkin sonuca ulaşılabilir.

Devlet topraklarının yeryüzünün bir bölümünden veya kara topraklarından oluşması, yalnızca yeryüzünün doğal bir şekilde meydana gelen bölümlerinin devlet toprakları olarak kabul edilebileceği sonucuna götürür. Eski uçaksavar platformunun beton sütunlarla deniz tabanına sıkıca bağlanmasıyla oluşturulan Sealand Dükaliği gibi insan yapımı yapay bir platform, dünya küresinin bir parçasını oluşturmadığı için ne dünya yüzeyinin bir parçası ne de kara ülkesi olarak adlandırılır¹⁰⁷. Aksine, dünya yüzeyi ve kara ülkesi terimleri, yalnızca dünya yüzeyinin belirli bir parçasını kullanan yapıların uluslararası hukuk anlamında devlet toprağı olarak kabul edilebileceğini göstermektedir. Uluslararası hukuk,

¹⁰⁴ Philip Jessup, *The Law of Territorial Waters and Maritime Jurisdiction* (G. A. Jennings Co. Inc. 1970) 69.

¹⁰⁵ Malcolm Shaw, 'Territory in International Law' (1982) 13(1) *Netherlands Yearbook of International Law* 61, 80.

¹⁰⁶ *Katar v. Bahreyn* (n 2) para 103.

¹⁰⁷ *Duchy of Sealand*, Case No. 9 K 2565/77, 80 I.L.R. 683, 684 (May 3, 1978).

tamamen insan yapımı yapıların toprak teşkil etmesine izin vermemektedir¹⁰⁸. Bu bağlamda Horn, yalnızca devletlerin daha önce kendi kontrollerinde olmayan topraklar üzerinde işgal yoluyla egemenlik kazanabileceğini savunmuştur¹⁰⁹. Mevcut devlet uygulamaları da bunu desteklemektedir. Sealand örneğinde olduğu gibi yapay bir yapı üzerinde bir kişi tarafından yapılan hiçbir hak talebi meşru kabul edilmemiştir. Yapay bir ada üzerindeki toprak talebi bir devlet tarafından yapıldığında da meşruiyet kazanmayacaktır.

BMDHS'nin işleyişi, yapay adaların toprak olarak kabul edilseler bile kara sularına sahip olamayacağı anlamına gelmektedir. Zararsız geçiş doktrini kara sularından geçişle sınırlıdır. Bu nedenle, kara suları olmayan yapay bir ada için zararsız geçişin gözetilmesi gerekmeyecektir. Dolayısıyla seyrüsefer serbestisi, yapay adaların toprak olarak kabulüyle tutarsız olacaktır. Bununla birlikte, BMDHS yapay adalar üzerinde münhasır uçuş hakkını, deniz bölgelerinin oluşturulmasının kaldırıldığı şekilde kaldırmasa da, münhasır ekonomik bölge ve açık denizler üzerinde uçuşa izin vermektedir¹¹⁰. Bu nedenle, doğrudan bir uçuş yapay bir adanın kara suları statüsüne meydan okuma değildir¹¹¹.

Yapay adalara toprak muamelesi yapmak, Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki eylemlerini meşrulaştıracaktır. Daha genel olarak, bu yaklaşım devletlerin toprak varlıklarını arttırmak için pervasızca yapay adalar inşa ettikleri bir geleceğe bizi yönlendirecektir. Başka bir devletin münhasır ekonomik bölgesinde bulunan veya uluslararası çevre hukuku ihlal edilerek inşa edilen yapay adalar için, işgalleri uluslararası toplum tarafından meşrulaştırılmadığı sürece, inşa eden devlet toprak üzerinde hak sahibi olamaz. Açık denizde inşa edilen yapay adalar *res nullius* olacağından herhangi bir devlet tarafından hak talep edilemez. Yapay adanın işgalinin uzun vadeli statüsü, uluslararası toplumun işgale vereceği tepkiye bağlı olacaktır. Ada inşasının başlangıçtaki yanlışlığına bakılmaksızın, bu tür ilk hukuka aykırı toprak işgali, diğer devletler ve uluslararası örgütler tarafından tanınarak yasal işgale dönüştürülebilir. Bu nedenle, devletlerin yapay adaların hukuka aykırı işgalini meşrulaştırmak istememeleri halinde, tanımama

¹⁰⁸ Derek Wong, 'Sovereignty Sunk? The Position of Sinking States at International Law' (2013) 14 (2) Melbourne Journal of International Law 346, 384.

¹⁰⁹ Lawrence Horn, 'To be or not to be: The Republic of Minerva-Nation Founding by Individuals' (1973) 12 (1) Columbia Journal of Transnational Law 520, 521.

¹¹⁰ BMDHS, madde 58(1).

¹¹¹ Henri Wassenbergh, 'The Status and Use of an Airport on an Artificial Island' (1999) 24 (4) Air and Space Law 177, 180.

rejimi hayati önem taşımaktadır. Özellikle, devletler yapay adayı işgal eden devletin o toprakla ilgili hak ve yükümlülükler yaratma konusunda yasal yetkiye sahip olmadığı konusunda ısrarcı olmalıdır¹¹².

Yapay adalar açısından iklim değişikliği nedeniyle su altında kalan toprak kavramı da tartışmaya değerdir. Eğer bir ada tamamen sular altında kalırsa, uluslararası hukuk onu sular altında kalmamış bir ada olarak görmeye devam etmeyecektir. İnsan kaynaklı iklim değişikliğinin müdahalesinden önce, adanın doğal durumu uluslararası hukuktaki sabit ve değişmez statüsünü belirleyecektir. Yapay adalar, tıpkı sular altında kalan adalar gibi mevcut durumlarına göre değil, doğal durumlarına göre değerlendirilmelidir. Burada kalıcılık faktörü devreye girecektir. Yapay bir adanın nasıl oluşturulduğu, cezir yüksekliklerinin dönüşümünün ne kadar kalıcı olduğu belirleyici olacaktır. Böylece, bir adayı neyin oluşturduğuna dair hukuki sınırlar olduğu açıktır ve yapay bir adanın BMDHS madde 121 kapsamına girmediği kabul edilmiştir. Buna göre, yapay adalar rejimini deniz bölgeleri ve dolaylı olarak devlet olma hakkını içerecek şekilde genişletmenin tek yolu BMDHS'nde yeni bir kural getirmek olacaktır. İklim değişikliği nedeniyle sular altında kalan devletlerin durumuyla analogi yaparak, yapay adalar yüzen devletler, karasal egemenlikten deniz egemenliğine egemenliğin dönüşümü metotlarıyla değerlendirilebilir¹¹³. BMDHS, yapay adaların deniz alanları oluşturma kabiliyetini kısıtlamaktadır, bu nedenle yapay adaların karasal statüsünü etkilemektedir.

Yapay adaların yapay yığılma ile yaratılmış topraklar olduğunu kabul eden görüşe göre, bu topraklar üzerindeki mülkiyet sorunu yerleşik uluslararası hukuk doktrinleri olan etkin işgal ve sessiz kalarak razı olmaya dayanmaktadır. Bu kategorizasyon, bir devletin kara suları içindeki yapay adaların neden o devletin ülkesi olarak kabul edildiğini açıklar. Devletin kendisi ada üzerinde etkin bir işgal uygular ve devlet uygulamaları uluslararası toplumun bu unvanı kabul ettiğini gösterir¹¹⁴. BMDHS hem kıyısı olan hem de olmayan devletlerin kendi

¹¹² Enrico Milano, *Unlawful Territorial Situations in International Law* (Brill 2006) 190.

¹¹³ Andrea Caligiuri, 'Sinking States: The Statehood Dilemma in the Face of Sea-Level Rise' (2022) 91 (1) *Questions of International Law* 23, 30.

¹¹⁴ Saunders (n 12) 678. Rızanın etkisi *res communis* olarak kabul edilen topraklara ve *res nullius* olarak kabul edilen topraklara uygulandığında değişmektedir. *Res nullius*, hukuken devletler tarafından kazanılmaya müsait ancak henüz toprak egemenliği altına alınmamış bir alandan oluşurken; *res communis*, insanlığın ortak mirası olan ve kazanılması mümkün olmayan alanlardır. Yoshifumi Tanaka, *The International Law of the Sea* (Cambridge University Press 2015) 155.

kara suları veya açık denizleri içerisinde yapay adalar inşa etmelerine izin vermektedir. Ancak uluslararası hukuk, bu tür yapay adaların ana devletlerinin yetki alanı dışında yeni bir devlet veya egemen varlık olarak kabul edilmesini yasaklamaktadır¹¹⁵. BMDHS ayrıca, bir takımada devletinin ayrılmaz bir parçası olmayan ve *terra nullius* kapsamında olduğu iddia edilen yapay adalar da dahil olmak üzere adaların kullanımını kısıtlar ve düzenler. İster doğal ister yapay olsun, *terra nullius* iddiaları yoluyla adalardan yeni bir devlet kurulması yasaktır¹¹⁶. *Terra nullius* ilkesinin uygulanmasına ilişkin her türlü iddia, mevcut uluslararası hukuk düzenlemeleri bağlamında değerlendirilmelidir¹¹⁷.

Hakemlik Mahkemesi tarafından varılan sonuçlar, özellikle münhasır ekonomik bölge dışında yapay ada inşası konusundaki belirsizlikler ile ilgili olarak BMDHS'ndeki zayıflıkları ortaya koymaktadır. Bu soruna ihtiyatlı bir çözüm olarak BMDHS'nde yapılacak bir değişiklikte taraf devletlerin tartışmasız bir şekilde kendi münhasır ekonomik bölgeleri içinde kalan deniz alanları dışında herhangi bir yerde yapay ada inşa etmeleri ya da bu adaların bakımını yapmaları yasaklanmalıdır¹¹⁸. Çin, Hakemlik Mahkemesi kararını kabul etmekte isteksiz görünmektedir, dolayısıyla BMDHS'nde yapılacak bir reformun Güney Çin Denizi'nde Çin'in dahil olduğu deniz ihtilaflarını düzeltmesi pek mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte, hukukun açıklığa kavuşturulması, gelecekte yapay adalarla ilgili benzer anlaşmazlıklar ortaya çıktığında şüphesiz uluslararası topluma fayda sağlayacaktır.

Yaygın gelişmeler yaşanmadan önce yapay adaların sınıflandırılmasına ilişkin belirsizliğin giderilmesi gerekmektedir. Yapay adaların hukuki statüsü, çok çeşitli tasarımlar, konumlar ve kullanımlar nedeniyle karmaşıktır. Yapay adalar için her şeyi kapsayan bir tanımın, yeterince formüle edilmediği takdirde kendi içinde daha fazla hukuki sorun yaratabilecek bir görev olduğu kabul edilmekle birlikte, en azından pratik düzeydeki işlevleri ışığında yapay adaların çeşitliliğini dikkate alan yeni bir rejim oluşturulması uygun olacaktır.

¹¹⁵ BMDHS, madde 87(d).

¹¹⁶ BMDHS, madde 46.

¹¹⁷ Martti Koskenniemi, *The Gentle Civilizer of Nations: The Rise and Fall of International Law 1870-1960* (CUP 2004) 67.

¹¹⁸ Adam Kohl, 'China's Artificial Island Building Campaign in the South China Sea: Implications for the Reform of the United Nations Convention on the Law of the Sea' (2018) 122 (3) *Dickinson Law Review* 917, 936.

Evrensel bir tanıma sahip olmak zor görünse de, mobil platformların bazı amaçlar için gemi olarak kabul edilip diğerleri için edilmemesi de kafa karışıklığına yol açabilir. Bu durumda, yeni bir gemi türü ortaya çıktığı için tanımın genişletilmesi gerekip gerekmediğine ya da yeni nesnenin basitçe bir gemi olup olmadığına karar verilmesi gerekmektedir. İlk yaklaşımın benimsenmesi, ya önceki tanımın yetersiz olduğu ya da değiştirilmesi gerektiği kararını içerebilir. Alternatif bir yaklaşım, bir sınırlandırma girişiminden vazgeçmek ve yapay adaları *sui generis*, kendi başlarına bir kategori olarak kabul etmek olacaktır¹¹⁹.

Geleneksel tanımlar değişmeyen tek bir işlev varsayarken, yapay adalar amaca göre değişen işlevsel bir yaklaşım ışığında değerlendirilmelidir. Başlangıçta, geleneksel gemi, deniz aracı, yapılar ve tesisler tanımlarının uygulanmasına dayalı bir formülasyona gidilmesi önerilebilir. Ancak, bu yapılar bir kez kurulduktan sonra, işlevlerine göre zaman içinde yapay yapıların farklı karakterleri ortaya çıkacaktır. Sözü edilen yapıların birçoğunun önümüzdeki birkaç yıl içerisinde faaliyete geçmesi gerekse de, bunların ortak ihtiyaç haline gelmesi ve herkes tarafından tanınması zaman alacaktır.

Öncelikle yapının doğasını hareketli ya da sabit olarak ayırmanın gerekli olduğu açıktır. Tasarım ve inşaatın yanı sıra her bir yapının işlevsel amacı da hukuki olarak hesaba katılmalıdır. Bunun nedeni, her bir işlevin farklı hukuki standartlar gerektirecek olmasıdır. Ancak o zaman uygun bir tanım formüle edilebilir.

Yapay adalar için uygun bir hukuki tanıma sahip olmanın önemi doğrultusunda hareketli platformlar ve sabit platformlar terimlerinin kullanılmasını önerilebilir¹²⁰. Hareketli platformlar, kendi güçleriyle ya da çekilerek denizlerde hareket edebilen ve normal çalışma şekli hareket halindeyken gerçekleşen

¹¹⁹ Florian Wegelein, *Marine Scientific Research: The Operation and Status of Research Vessels and other Platforms in International Law* (Publications on Ocean Development 2005) 121-135. BMDHS gemi terimine ilişkin herhangi bir niteleme yapmadığından, ulusal mevzuat kapsamında neyin gemi olarak nitelendirileceğine ilişkin ayrıntıların düzenlenmesi ilgili Devlete bırakılmıştır. Wegelein, BMDHS kapsamında belirtilen farklı gemi türlerini ve bunların işlevlerine göre nasıl farklılaştıklarını inceleme görevini üstlenmiştir. Farklı kategoriler arasında araştırma gemileri, savaş gemileri, balıkçı gemileri, ticaret gemileri ve devlet gemileri bulunmaktadır. Belirli bir işleve sahip belirli bir geminin ancak araştırma ile ilgili olması halinde araştırma gemisi olarak adlandırılabilceği, ancak aynı zamanda araştırma görevini üstlenmesi bile her zaman bir gemi olduğu belirtilmektedir.

¹²⁰ Esmali Hossein, *The Legal Regime of Offshore Oil Rigs in International Law* (Dartmouth Publications 2001) 22.

yapıları içerir. Sabit platformlar, normal çalışma düzeninde deniz tabanına kalıcı veya geçici olarak sabitlenebilen yapıları içerir. BMDHS tarafından yapay adalarla ilgili olarak kullanılan birbirinin yerine kullanılabilen terimler listesi, karşıklığı önlemek amacıyla hareketli platformlar ve sabit platformlar gibi kapsayıcı terimlerle değiştirilmelidir.

Hareketli ve sabit platformların genel nitelikleri belirlendikten sonra, platformların özel işleyişine ilişkin daha fazla ayırım yapılması yerinde olacaktır. Platformlar; enerji platformları, konut ve rekreasyon platformları, endüstriyel platformlar şeklinde kategorilere göre çeşitlendirilebilir. Ayrıca, her bir kategori ile ilgili faaliyetler ayrı ayrı göz önünde bulundurulurken, her bir kategori ile ilgili bir düzenleme oluşturulması tavsiye edilmektedir. Düzenlemelerin kapsamı arasında güvenlik, çevrenin korunması ve izin verilen genel çalışma şekli konuları yer almaktadır. Doğal adalar tanımıyla ilgili olarak, tanımın şu kelimelerle nitelendirilmesi tavsiye edilebilir: Met zamanı su üzerinde olma niteliğini kaybetmiş adalar, doğal ada statülerini yeniden tesis edecek ölçüde yapay çalışmalarla desteklendikleri durumlarda bile ada statülerini korurlar.

Mobil nitelikteki yapay yapıların gemi olarak değerlendirilmesi, bu tür yapıların düzenlenmesine etkin bir şekilde izin verilmesi sonucunu doğuracaktır¹²¹. Ayrıca, eğer yapay adalar, en azından mobil nitelikte olanlar, gemi olarak kabul edilirse, diğer hakların yanı sıra, zararsız geçiş ve münhasır bayrak devleti yargı yetkisi hakkına sahip olacaklardır. Gemilerin konuşlandırılması, tescili, işaretleri ve sinyalleri ile ilgili kurallar amaca göre belirlenmeli ve yapay adalara/tesislere uygulanabilir hale getirilmelidir. Bu asimilasyon sürecinin devletler tarafından pratik amaçlarla farklı düzeylerde ele alındığı görülmektedir. Ancak, eğer yüzer platformlar gemi gibi muamele görecektir olsalardı, sadece seyir halindeyken düzenlemeye tabi olurlardı ancak bunun dışında tasarlandıkları çalışma şekline göre düzenlemeye tabi olmaları gerekirdi. Ayrıca, uluslararası hukuk kapsamında gemi olarak nitelendirilmeyen tesisler ve diğer yüzer cihazlarla ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Açık denizlerde, her bir devletin vatandaşları ve malları üzerindeki kişisel yargı yetkisinin genişletilmesiyle yasal bir düzen sağlanmış olsa da, bu yaklaşım pratikte uygulama için son derece yetersizdir çünkü devletin seçiminin belirleyici faktör olduğu bir durum söz konusudur. Bu durum düzenlenmeden bırakılırsa, farklı devletler benzer olayları farklı şekillerde ele alacaktır.

¹²¹ John Kindt, 'Floating Nuclear Power Plants: US and International Regulations' (1983) 7(2) Marine Policy 90, 97.

Örneğin, yüzen bir platform belirli bir devlet tarafından gemi olarak tescil edilebilirken, başka bir devlet benzer bir platformun işletilmesini uluslararası hukukun yargı yetkisi ilkelerinin uygulanmasına tabi olarak değerlendirebilir. Bir başka sorun da kendi kendine yeten bir tesisin gemi olarak tescil edilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Tesise bir dereceye kadar münhasırlık tanınır ve bir gemiye tanınan avantajlar uygulanır ise böyle bir durumda, açık denizde uyrukluğa bağlı bulunmayan kişi ya da mallara karşı harekete geçen bir devlet uluslararası hukuku ihlal etmiş sayılır. Bu nedenle, farklı türdeki tesisler ve yapay adalarla ilgili olarak uygulanacak hukuku açıkça belirleyen bir anlaşma tavsiye edilmektedir. Yapay adalar için her olasılığı kapsayan bir hukuk sistemi, bunların ayrı işlevlerine giren konuları düzenlemelidir. Bu hususun, yapay adaların ve açık deniz tesislerinin işletilmesi ve kullanılmasında çeşitli devletlerin yer alabileceği gerçeği ışığında ele alınması gerekmektedir.

Kalıcılık meselesi, yapay adalarla ilgili bir diğer farklı problem ortaya koymaktadır. Bir geminin transit geçiş sırasında açık denizlerin belirli bir bölgesinde geçici bir süre için bulunması muhtemelen, genellikle on yıllarla hesaplanan nispeten uzun bir süre için belirli bir yere kurulan yapay adalar için durum böyle değildir.

Açık denizlerde yapay adaların işletilmesindeki münhasırlık derecesi, açık denizlerin diğer devletler tarafından kullanımının sınırlandırılmasına karşı doğrudan bir koruma sağlayacak şekilde zaman ve amaçla sınırlandırılmalıdır. Bu husus, özellikle denizlerin gelecekteki kullanımlarının korunması göz önünde bulundurulduğunda önem arz etmektedir.

Açık denizlerin serbestliği ilkesi katı ve değişmez bir ilke olarak değil, değişen koşullara uyum sağlayabilen bir uluslararası yönetim ve düzenleme biçimi olarak var olabilir¹²². Açık denizlerin doğasının net bir şekilde yeniden tanımlanması ve kendi hakları çerçevesinde sınırlar ortaya koyması elzemdir. Ayrıca, daha önce de belirtildiği üzere, uluslararası hukuktaki serbesti kavramı açık denizlerin gelecekteki kullanımlarıyla ilişkilendirilmelidir.

Deniz saha planlamasının sunduğu sistem, denizlerin herkes için ortak olan çıkarlarını koruyabildiğinden, açık denizlerle ilgili olarak kullanım için idealdir. Tüm devletlerin kendi kara sularında böyle bir program yürütmesi daha da

¹²² Yong Wang, 'Reasonable Restrictions on Freedom of High Seas by Marine Protected Areas on the High Seas: An Empirical Research' (2019) 12 (2) Journal of East Asia and International Law 245, 268.

anamlı olacaktır¹²³. Deniz saha planlama ilkeleri doğrultusunda, deniz taşımacılığı için önem arz etmeyen alanlarda yapay adalar yasaklanmamalıdır. Aynı düzeyde, tanınmış uluslararası deniz yollarının yapay adalar tarafından engellenmesi öncelikle bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Diğer özgürlükler de kendi değerlerine göre eşit olarak değerlendirilmelidir. Bu sistem katı olmamalı ve iyi işleyebilmesi için esnek hukuki standartlarla şekillendirilmesi gereken bir sistemdir. Ancak o zaman, denizlerin kullanımlarının işlevine yardımcı olacak uzlaşmaya ve derinlemesine değerlendirmeye varılabilir.

Gerekli değerlendirme ve çıkar dengesi gibi muğlak kavramlar BMDHS'nin kapsamından tamamen çıkarılmalı ve deniz saha planlamasının operasyonel mekanizması ile ikame edilmelidir¹²⁴. Deniz saha planlamasının kapsamı, ilgili farklı çıkarları göz önünde bulundurarak çatışmaları çözmektir.

Yapay adalardan ve ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümünden sorumlu uluslararası bir organın oluşturulması tavsiye edilebilir, zira Deniz Yatağı Otoritesi sadece açık denizlerin deniz yatağındaki faaliyetlerine ilişkin olarak tesisleri düzenlemektedir¹²⁵. Tesislerin yüzen nükleer santral, güneş adaları ve enerji adaları gibi kavramları içerip içermediği hala net olmadığından, tüm konuları kapsayıcı bir şekilde ele alan uluslararası bir organın oluşturulması uygun olacaktır. Bu nedenle açık denizleri ve bu denizlerin kullanımına ilişkin tüm faaliyetleri düzenleyen ayrı bir otorite tavsiye edilebilir. Bu uluslararası otoritenin, deniz saha planlama sistemi aracılığıyla çatışmaların pratik bir şekilde çözülmesi ilkesi üzerine kurulması doğru olacaktır.

Kaynaklar tanımı açık deniz yüzeyinde işletilen potansiyel yenilenebilir enerji kaynaklarını da kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bu sayede, insanlığın ortak mirası ilkesi, açık denizlerin yüzeyinde işletilebilen kaynakları da kapsayacak şekilde genişletilebilir ve böylece yenilenebilir enerji biçimleri aracılığıyla tüm devletlerin yararına kullanılabilir¹²⁶. Açık denizlerin kullanımının, açık deniz-

¹²³ Nieuwenhout (n 29) 51.

¹²⁴ Jan Solski, 'The Due Regard of Article 234 of UNCLOS: Lessons From Regulating Innocent Passage in the Territorial Sea' (2021) 52 (4) *Ocean Development & International Law* 398, 401. Çıkar dengesi tarafsız devletlerin hak ve yükümlülüklerini dengelemek için kullanılmaktadır.

¹²⁵ Alberto Pecoraro, 'The Regulatory Powers of the International Seabed Authority: Security of Tenure and Its Limits' (2022) 53 (4) *Ocean Development & International Law* 377, 378.

¹²⁶ Andrew Pullar, 'Fisheries, Forests and the Common Heritage of Mankind' (2014) 11(1) *Public Interest Law Journal of New Zealand* 5, 7.

lerin belirli bir bölgesindeki bir grup devlete ait olduğu kabul edilirse, belirli bir devlet tarafından tahsis veya münhasırlık söz konusu olmayacaktır.

Yapay yapıların yerleştirilmesine ilişkin çevresel kaygılar, denizlerin çatışan kullanımları göz önünde bulundurulurken öncelikle dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca, enerji platformları konuşlandırılacağı zaman, faaliyet gösterecekleri yerin, enerjiden tam olarak faydalanabilecekleri bir yer olması tavsiye edilmektedir. Örnek olarak, güneş adaları güneş radyasyonunun çok yoğun olduğu ekvator yakınlarında konuşlandırılacak ve bu kaynaktan faydalanma potansiyeli tam olacaktır. Bu alan tahsisi, deniz saha planlama mekanizması tarafından yeterince sağlanmaktadır. Açık denizlerin çatışan kullanımları sorununu çözenin en iyi yolu, uluslararası teamül hukukunun muğlaklıklarının ve genel kurallarının, yapay adaların hukuki sistemine ve denizin çatışan kullanımlarının uzlaştırılmasına ilişkin daha kesin ve belirli kurallara dönüştürüleceği bir sistemle sonuçlanacak çok taraflı bir yaklaşım olacaktır.

Uluslararası hukukta yapay adalar ve tesisler uluslararası toplumun dikkatini gerektiren bir konudur. İncelenen tüm hukuki hususların kapsamlı bir şekilde ele alınması ve uluslararası bir sisteme dahil edilmesi yerinde olacaktır. Böyle bir sistemin oluşturulması, özellikle BMDHS'nin en son 1994 yılında değiştirilmesinden bu yana uygun olacaktır.

Sonuç

Devletler artık, en azından ölçek, hız ve hırs açısından, 1982 tarihli BMDHS'ni hazırlayanlar tarafından öngörülenin ötesinde şeyler yapma kapasitesine sahiptir. Devletlerin deniz oluşumlarını değiştirme ve inşa etme kabiliyetleri artık oldukça şaşırtıcıdır. Bu durum Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetlerinden daha belirgin anlaşılmaktadır.

Hukukun bu alanında bir netlik eksikliği söz konusudur. Bununla birlikte, mevcut hukuk sistemi ve BMDHS'ndeki hükümler hala rehberlik sağlamaktadır. Ancak bunların tanımlanması ve daha fazla ön plana çıkarılması gerekmektedir. Bu ilkelerin ne olduğu konusunda devletler arasında henüz bir uzlaşma yoktur. Temelde bu durum, bir deniz oluşumunun egemenlik tahsisine elverişli olup olmadığına incelenmesini içerir. Bu temel ayrımın kabul edilmesi gerekmektedir. Nihayetinde, bu temel ayrımın yapılabilmesi bir deniz oluşumu üzerinde gerçekleşebilecek devlet eyleminin niteliğini belirler. Gerçekten de, bir oluşumun deniz yatağı alanına ait olup olmadığı ve dolayısıyla değiştirilmesinin yapay ada inşasında bir egzersiz olarak ele alınıp alınmayacağı, deniz oluşumunun

egemenlik tahsisine elverişliliğine göre belirlenecektir. Yapılacak temel ayırım bir deniz oluşumunun değiştirilmesinin hukuki etkiye sahip olup olamayacağını da belirleyecektir. Genel uluslararası kamu hukuku kavramları olan sahiplenme, egemenlik ve devlet eylemlerinin hukukiliği kavramlarına yeniden odaklanarak ve bu kavramları deniz hukuku meselesine uygulayarak daha net bir yaklaşım elde edilebilir.

Yapay adalar, 2000'li yıllardan bu yana devlet uygulamalarındaki artış ve Güney Çin Denizi hakkında Hakemlik Mahkemesi kararı nedeniyle uluslararası hukukta daha fazla önem kazanmıştır. Yapay adalara ilişkin hukuk sisteminin temel esasları, BMDHS aracılığıyla hukukta meydana gelen ilerlemelerin bir sonucu olarak yerleşmiştir. Bir sahildar devlet kendi iç sularında, takımada sularında ve kara sularında yapay adalar inşa etme konusunda açık bir hakka sahiptir. Bu hak, sahildar devletin bu sular üzerinde sahip olduğu egemenlikle tamamen tutarlıdır. Aynı şekilde, sahildar devlet münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı içerisinde, kıta sahanlığının 200 deniz mili ötesine uzanan alanlar da dâhil olmak üzere, yapay adalar inşa edebilir. Ayrıca, sadece sahildar devletler değil, tüm devletler açık denizlerde yapay adalar inşa etme hakkına sahiptir.

BMDHS yapay adaların çeşitli ortamlarda inşa edilebileceğini açıkça belirtse de, Güney Çin Denizi'nin de açıkça ortaya koyduğu gibi, en önemlisi inşaatın yalnızca ilgili deniz bölgesi üzerinde hak sahibi olan sahildar devlet tarafından üstlenilebilmesi olan önemli kısıtlamalar vardır. Hakemlik Mahkemesi kararı, sahildar devletin hakkını ihlal ederek yapay bir ada inşa etmenin, inşa eden devlete haklar kazandırmayacağını da göstermektedir. Yapay bir adanın hukuken ada ile aynı haklara sahip olmadığını açıkça ortaya koyan BMDHS madde 60 ve 80 kısıtlamalarına ek olarak, Güney Çin Denizi kararı BMDHS Bölüm XII çerçevesinde denizde çevresel tedbirlerinin uygulanmasını da vurgulamıştır. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki davranışlarının da vurguladığı gibi, yapay bir adanın inşası önemli bir endüstriyel faaliyet olabilir ve ilgili deniz çevresine telafisi mümkün olmayan zarar ile hasar verebilir. Bu tür bir davranış, herhangi bir devlet için BMDHS kapsamında denize ilişkin çevresel yükümlülüklerini ve uluslararası çevre hukuku kapsamında potansiyel olarak farklı yükümlülükleri tetikleyecektir.

Arazi ıslahı ve yapay ada inşasına ilişkin olarak devlet uygulamalarında, BMDHS'nde ve uluslararası mahkeme ile hakem kararlarında bazı gri alanlar bulunmaktadır. Her iki faaliyet de deniz çevresini koruma yükümlülüklerine ve standartlarına tabi olmakla birlikte, meşru bir arazi ıslahı eyleminin ne zaman

yapay ada inşasına dönüşeceği konusunda bir netlik bulunmamaktadır. Arazi ıslahı geleneksel olarak kıyıya yakın iç sularda, takımada sularında veya kara sularında gerçekleşir. Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetlerinin Filipinler münhasır ekonomik bölgesinde gerçekleştiğinin tespit edilmiş olması, davanın benzersiz bir boyutunu oluşturmaktadır. Ancak bu kritik boyut, Hakemlik Mahkemesinin ilgili tüm resif oluşumlarının cezir yükseklikleri olduğu ve egemenlik tahsisine uygun ada veya kayalıklar olmadığı yönündeki kararına dayanmaktadır. Bu nedenle Güney Çin Denizi'ndeki arazi ıslahı uygulaması istisnai bir durumdur ve bu bölgedeki diğer toprak ile deniz ihtilaflarının arka planında görülmelidir.

Kaynakça

- Bantz V, 'Sea-Level Rise and Coastal States' Maritime Entitlements: A Cautious Approach' (2020) 7(1) *The Journal of Territorial and Maritime Studies* 86-110.
- Bayilloğlu U, 'Güney Çin Denizi Tahkiminde Hakemlik Mahkemesi'nin İnsanlığın Ortak Mirası ve Diğer Devletlerin Deniz Alanlarına Sağladığı Koruma: Ada Statüsünün Sınırlanması' (2017) 130 *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 419-456.
- Benita Viola, 'The Legality of Denmark's Artificial Island (Lynetteholm) in International Law of the Sea' (2022) 5(2) *Padjadjaran Journal of International Law* 188-205.
- Bowett D, *The Legal Regime of Islands in International Law* (Oceana Publications 1979).
- Bozkurt E, 'Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı' (2006) 2(5) *Uluslararası Hukuk ve Politika* 50-74.
- Briscoe J, 'The Use of Islands in International Maritime Boundary Delimitation' in Dorinda Dallmeyer and Louis DeVorse (eds), *Rights to Oceanic Resources: Deciding and Drawing Maritime Boundaries* (Martinus Nijhoff 1987).
- Caligiuri A, 'Sinking States: The Statehood Dilemma in the Face of Sea-level Rise' (2022) 91(1) *Questions of International Law* 23-37.
- Charney J, 'Rocks That Cannot Sustain Human Habitation' (1999) 93(4) *American Journal of International Law* 863-878.
- Charter of the United Nations, adopted 26 June 1945, entered into force 24 October 1945.
- Chee S, Othman A, Sim Y, Adam A, Firth L, 'Land Reclamation and Artificial Islands: Walking the Tightrope between Development and Conservation' (2017) 12(1) *Global Ecology and Conservation* 80-95.
- Chen Y, 'South China Sea Tension on Fire: China's Recent Moves on Building Artificial Islands in Troubled Waters and their Implications on Maritime Law' (2015) 13(1) *Maritime Safety and Security Law Journal* 1-2.
- Corfu Channel (Albania v. U.K.), Judgment, 1949 I.C.J. Rep. 4, 43 (Apr. 9).
- Crawford J, 'Islands as Sovereign Nations' (1989) 38(2) *International & Comparative Law Quarterly* 277-298.
- Çamyamaç A, 'Yapay Adalar ve Uluslararası Deniz Hukuku' (2017) 82(1) *İzmir Barosu Dergisi* 79-175.
- , 'Yapay Adalar Üzerine Hayaller: Açık Denizlerde Yeni Devlet Projeleri' (2018) 17(1) *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 171-220.
- Davenport T, 'Island-Building in the South China Sea: Legality and Limits' (2018) 8(1) *Asian Journal of International Law* 76-90.
- Derrig R, 'Was Rockall Conquered? An Application of the Law of Territory to a Rock in the North Atlantic Ocean' (2019) 14(1) *Irish Yearbook of International Law* 55-70.

- Duchy of Sealand, Case No. 9 K 2565/77, 80 I.L.R. 683, 684 (May 3, 1978).
- Evans M, *Islands, Law and Context the Treatment of Islands in International Law* (Elgar International Law Series 2023).
- Fakhro E, 'Land Reclamation in the Arabian Gulf: Security, Environment, and Legal Issues' (2013) 3(1) *Journal of Arabian Studies* 36-52.
- Gagain M, 'Climate Change, Sea Level Rise, and Artificial Islands: Saving the Maldives' Statehood and Maritime Claims Through the Constitution of the Oceans' (2012) 23(1) *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy* 77-120.
- Gau M, 'The Interpretation of Article 121(3) of UNCLOS by the Tribunal for the South China Sea Arbitration: A Critique' (2019) 50(1) *Ocean Development & International Law* 49-56.
- Gerrard M, 'Statehood and Sea-Level Rise: Scenarios and Options' (2023) 17(1) *Charleston Law Review* 579-584.
- Gidel G, *Le Droit International Public de la Mer* (Mellottée 1934).
- Heijmans A, 'Artificial Islands and the Law of Nations' (1974) 21(2) *Netherlands International Law Review* 139-161.
- Horn L, 'To be or not to be: The Republic of Minerva-Nation Founding by Individuals' (1973) 12 (1) *Columbia Journal of Transnational Law* 520-556.
- Hossein E, *The Legal Regime of Offshore Oil Rigs in International Law* (Dartmouth Publications 2001).
- ITLOS, The M/V 'Saiga' (St. Vincent and the Grenadines v. Guinea), Merits, Judgment of 1 July 1999, ITLOS Reports (1999), 10.
- Jessup P, *The Law of Territorial Waters and Maritime Jurisdiction* (G.A. Jennings 1927).
- , *The Law of Territorial Waters and Maritime Jurisdiction* (G. A. Jennings Co. Inc. 1970).
- Johnson D, 'Artificial Islands' (1951) 4(2) *International Law Quarterly* 203-215.
- Keating S, 'Rock or Island? It Was an UNCLOS Call: The Legal Consequence of Geospatial Intelligence to the 2016 South China Sea Arbitration and the Law of the Sea' (2018) 9(3) *Journal of National Security Law & Policy* 509-548.
- Kindt J, 'Floating Nuclear Power Plants: US and International Regulations' (1983) 7(2) *Marine Policy* 90-100.
- Kohl A, 'China's Artificial Island Building Campaign in the South China Sea: Implications for the Reform of the United Nations Convention on the Law of the Sea' (2018) 122 (3) *Dickinson Law Review* 917-937.
- Koskenniemi M, *The Gentle Civilizer of Nations: The Rise and Fall of International Law 1870-1960* (CUP 2004).
- Marcelo K, *Territoriality and International Law* (Edward Elgar 2016).

- Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrain, Qatar v Bahrain, Judgment, Merits, [2001] ICJ Rep 40, ICGJ 83 (ICJ 2001), 16th March 2001, United Nations [UN]; International Court of Justice [ICJ]
- Milano E, *Unlawful Territorial Situations in International Law* (Brill 2006).
- Ministry of Defence, *Fundamentals of Maritime Operations: Netherlands Maritime Military Doctrine* (Royal Netherlands Navy Directorate of Operations Maritime Warfare Centre 2015).
- Miron A, 'The Acquis Judiciaire, a Tool for Harmonization in a Decentralized System of Litigation? A Case Study in the Law of the Sea' in Chiara Giorgetti and Mark Pollack (eds), *Beyond Fragmentation Cross-Fertilization, Cooperation and Competition among International Courts and Tribunals* (Cambridge University Press 2022) 128-161.
- Nieuwenhout C, 'The Legal Framework for Artificial Energy Islands in the Northern Seas' (2023) 39(1) *The International Journal of Marine and Coastal Law* 39-72.
- Oppenheim L, *Oppenheim's International Law* (Longmans 1992).
- Papadakis N, *The International Legal Regime of Artificial Islands* (Springer 1977).
- Pecoraro A, 'The Regulatory Powers of the International Seabed Authority: Security of Tenure and Its Limits' (2022) 53 (4) *Ocean Development & International Law* 377-402.
- Proelss A, *United Nations Convention on the Law of the Sea: A Commentary* (CH Beck 2017).
- Pullar A, 'Fisheries, Forests and the Common Heritage of Mankind' (2014) 11(1) *Public Interest Law Journal of New Zealand* 5-17.
- Rothwell D, *Islands and International Law* (Hart Publishing 2022).
- Saunders I, 'Artificial Islands and Territory in International Law' (2019) 52(3) *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 643-684.
- Shaw M, 'Territory in International Law' (1982) 13(1) *Netherlands Yearbook of International Law* 61-91.
- Solski J, 'The Due Regard of Article 234 of UNCLOS: Lessons From Regulating Innocent Passage in the Territorial Sea' (2021) 52 (4) *Ocean Development & International Law* 398-418.
- Song Y, 'The July 2016 Arbitral Award, Interpretation of Article 121(3) of the UNCLOS, and Selecting Examples of Inconsistent State Practices' (2018) 49(3) *Ocean Development & International Law* 247-261.
- South China Sea Arbitration, Philippines v China, Award, PCA Case No 2013-19, ICGJ 495 (PCA 2016), 12th July 2016, Permanent Court of Arbitration [PCA]
- Sovereignty Over Pedra Branca/Pulau Batu Puteh, Middle Rocks and South Ledge, Malaysia v Singapore, Judgment, Merits, ICJ GL No 130, ICGJ 9 (ICJ 2008), 23rd May 2008, International Court of Justice [ICJ]

- Stewart M, *Freedom of Overflight: A Study of Coastal State Jurisdiction in International Airspace* (Kluwer Law International 2021).
- Stoutenberg J, *Disappearing Island States in International Law* (Brill 2015).
- Symmons C, *The Maritime Zones of Islands in International Law* (Martinus Nijhoff 1979).
- , 'Some Problems Relating to the Definition of 'Insular Formations' in International Law: Islands and Low-Tide Elevations' (1995) 1(5) IBRU Maritime Briefing 1-30.
- Tanaka Y, *The International Law of the Sea* (Cambridge University Press 2015).
- Tanaka Y, *The International Law of the Sea* (Cambridge University Press 2015).
- , 'Reflections on the Interpretation and Application of Article 121(3) in the South China Sea Arbitration (Merits)' (2017) 48(2) Ocean Development & International Law 365-385.
- Territorial and Maritime Dispute, Nicaragua v Colombia, Judgment, ICJ GL No 124, ICGJ 436 (ICJ 2012), 19th November 2012, International Court of Justice [ICJ]
- United Nations Convention on the Law of the Sea, adopted 10 December 1982, entered into force 16 November 1994, 1833 UNTS 396.
- Van Dyke J, and Brooks R, 'Uninhabited Islands: Their Impact on the Ownership of the Oceans' Resources' (1983) 12(3) Ocean Development & International Law 265-300.
- Wang Y, 'Reasonable Restrictions on Freedom of High Seas by Marine Protected Areas on the High Seas: An Empirical Research' (2019) 12 (2) Journal of East Asia and International Law 245-268.
- Wassenbergh H, 'The Status and Use of an Airport on an Artificial Island' (1999) 24 (4) Air and Space Law 177-180.
- Wegelein F, *Marine Scientific Research: The Operation and Status of Research Vessels and other Platforms in International Law* (Publications on Ocean Development 2005).
- Wong D, 'Sovereignty Sunk? The Position of Sinking States at International Law' (2013) 14 (2) Melbourne Journal of International Law 346-391.
- Yamamoto L, 'Vanishing Island States and Sovereignty' (2010) 53 (1) Ocean & Coastal Management 1-9.